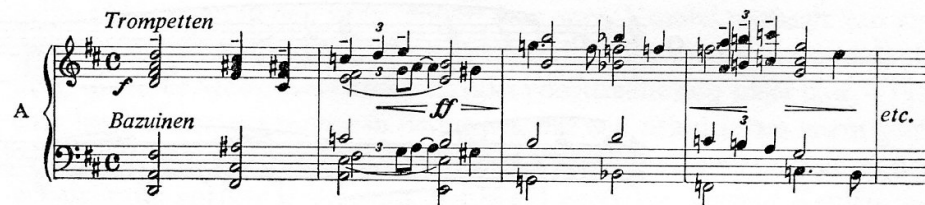

23/24 mrt 1904 Eerste uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in het Concertgebouw te Amsterdam door Johannes Messchaert met het Concertgebouw-Orkest onder leiding van Willem Mengelberg. Vooraf gaat Glucks ouverture *Iphigenia in Aulis*, na de pauze de Zesde symfonie van Beethoven.

Het programma bevat de volgende niet gesigioneerde toelichting van de hand van Diepenbrock:

Het gedicht is ontleend aan het werk van J.A. Alberdingk Thijm “Portretten van Vondel”. In dit werk komt een verhaal voor van de reis, die Vondel in zijn ouderdom, vergezeld van zijne kleindochter, naar Keulen (Agrippine, Colonia Agrippina) zou hebben gemaakt, en hoe hij daar in zijn geboortehuis de gast zijner Keulsche bloedverwanten zou geweest zijn. — Alberdingk Thijm laat Vondel dit gedicht bij een familiefeest voordragen. De voor de muzikale compositie belangrijkste momenten ervan zijn: Keulen (“Mijn Agrippyn, ghemytert met drie kroonen”), *Amsterdam* (“De Rijxvorstin, een glimlach op de koonen”). — Verder een oude aan den Rijn veel voorkomende legende (symbool van de aanraking der Romeinsch-Christelijke cultuur met de Germaansche landen) van den staf van Petrus door den geloofsprediker Maternus uit Rome naar Keulen gebracht en daar geplant en opgebloeid. (In de 4e strophe wordt deze legende met die van Ursula en hare gezellinnen die te Keulen door Attila vermoord zijn, in verband gebracht). — Eindelijk de droom van Vondel's moeder vóór zijne geboorte. “In den droom haer droomgezicht herzeggend” had ook hij een visioen (“een nieuw gezichte”). Maar bij zijn ontwaken was de droom in werkelijkheid overgegaan. De engelen waarvan zijne moeder gedroomd had, zag hij nu in de liefelijke verschijning der beide jonge meisjes, zijne kleindochter en het dochtertje van den gastheer, die aangesneld waren op zijne in den droom geslaakte kreten. — Met een zinrijke wending neemt het gedicht wederom het motief van den bloeienden staf op, die thans weer in bloei zou zijn gegaan in de verschijning der beide meisjes, om met het gemoedelijke slot te eindigen: “Mocht ik begaen” etc.

Het hoofdmotief der compositie is:

Volgens eene oude legende bezat Keulen evenveel torens als er dagen in het jaar waren. De componist heeft getracht in dit thema natuurlijk niet het *historische Keulen*, maar wel het beeld van een stad met vele torens in klanken te verzinlijken (ongeveer dus iets dergelijks als: “Im Rhein, im schönen Strome/Da spiegelt sich in den Welln/Mit seinem grossen Dome/Das grosse, heilige Köln”). — Dit motief is de kiem der compositie en treedt 't zij gedeeltelijk of in zijn geheel steeds in de hoofdtoonard op. — De eerste aanhef van celli en bassen:

is daarvan een vage half-ontwikkelde vorm.

H
Tuba
Bas-Cl.
C. Fag.
Celli
C. Bassen

klinken hooge gangen van tertsen, een soort van klokkenmotief van 3 dalende heele tonen:

en diepe dreunende klokkegalmen als de verre echo van de torens der stad, totdat het hoofdmotief voor de eerste maal optreedt en het voorspel besluit. — Het naspel bevat herinneringen aan verschillende dezer elementen waarin zich als 't ware uit een ver verschiet enkele *Wilhelmus*-klanken doen hooren. Daarna verschijnt voor het laatst het hoofdmotief verbonden met het zoeven genoemde klokkenmotief.

Algemeen Handelsblad (v.M. [= S. van Milligen]), 24 maart 1904:

Het is een grootsche compositie, die Diepenbrock ons geschonken heeft, en die hij op het gedicht van Alberdingk Thijm heeft gewrocht. — Na zijn beide *Hymnen an die Nacht* voor onze eerste zangeressen: Noordewier-Reddingius en De Haan-Manifarges, heeft hij nu voor onzen eersten zanger een toongedicht geschreven, dat met groote liefde door Messchaert is aanvaard, waaraan hij zijn beste krachten heeft gewijd, en dat hij heeft voorgedragen met al den adel van stijl, rijkdom van uitdrukking en poëzie, waarover hij zoo zeer beschikt. [...] Wel was de geest en de blik van een waren dichter in tonen noodig om de poëzie die meer in den geest dan wel in de taal van Alberdingk Thijm's gedicht is te vinden, tot zulk een grootsch monument in tonen op te bouwen als Diepenbrock gedaan heeft. — Diep doordrongen van Vondel's geest, heeft hij in heerlijke tonentaal de grootheid van Amsterdam en de mystische Rijnlegenden bezongen, waarvan in dit gedicht sprake is, en eveneens de vroomheid die in deze woorden gelegd is, tot treffende uitdrukking weten te brengen. Het was een tonenweelde in het orkest, die van het begin tot het einde geboeid hield, en in den zang, vooral daar waar Vondel verhaalt van zijn moeder en van het visioen, was een teederheid en diepte in de uitdrukking, die door Messchaert's meesterlijke voordracht nog meer trof. — Het stuk begint met een thema in de bassen, dat een primitieven vorm geeft van het hoofdthema, dat als een lijn door liet geheele werk gaat en dat, zooals in de analyse is vermeld, het beeld geeft van de stad Keulen, die volgens een oude legende evenveel torens bezat als er dagen in het jaar waren, en dat hij in den geest van Heine's gedicht: “Im Rhein, im schönen Strome/Da spiegelt sich in denWelln/Mit seinem grossen Dome/Das grosse, heilge Köln” in klanken heeft verzinlijkt. — Dit eerste motief deed eerst vermoeden dat de componist hier een “Neugestaltung” van het “Wahn-motief” uit *Die Meistersinger* heeft willen geven, om ook de “Waan-idee” in dit gedicht te brengen, doch bij het optreden van het motief in de volkomen gedaante, bleek dat wij slechts met een toevallige overeenkomst van enkele tonen te doen hadden, want in de geheele ontwikkeling (en dat bepaalt toch de oorspronkelijkheid der gedachte) is alles volkomen zelfstandig behandeld. — Het lange voorspel is heerlijk van klank en uitdrukking. Hierin zijn dit thema en een ander, dat de grootheid van Amsterdam uitdrukt, met gebruikmaking van een thema uit D's *Reyzangen van Gysbreght*: “De schoone en wydvermaerde stad”, benevens andere reeds aangeduid (ook een thema uit een Gregoriaanschen hymnus wordt daarin gehoord), voorafgegaan door een Maestoso op Vondel's woorden: “Aen d'Amstel en het Y daer doet zich heerlijk ope/Zy die als Keizerin de kroon draeght van

Europe". Wanneer de zanger later begint te verhalen van den staf van Petrus, spreekt de muziek in mystische tonen, en na de woorden: "waer Maeghden bloed hier werd geplengd", treedt met heftige accenten het motief, gewijzigd, in mineur op. Wanneer dan verhaald wordt "hoe de boom opwies", treedt een teedere stemming in en omspelen de fluiten en hoboë's met arabesken den zang, bij het "juychen van d'Englenry" komt de harp de hooge tremolo's der violen, die met het thema in de fluit medegaan, begeleiden, en bij de volgende coupletten: "Twee Englen zagh ick zweven", blijft die teedere stemming, door den zanger en het orkest zoo ééinig weergegeven, heerschen, waarna het orkest met een korte stijging naar de hoofdgedachte terugvoert. — En zoo gaat de muziek voort ons den droom van Vondel te schilderen, en de verschijning der beide meisjes, met het thema in de violen en houten blaasinstrumenten, tot eindelijk het thema van de "ryke wydvermaerde stad" weer met groote stijging in breeden zang tot uitdrukking komt, en men aan het slot weer de verschillende thema's (waaronder het klokken-thema) en (door de trompetten) even het *Wilhelmus* tusschen het hoofdthema hoort doorklinken, onder de ruischende harpaccorden en de klanken der houten blaasinstrumenten, en na een grooten climax klinkt langzamer en zachter, eerst in de alten, clarinetten en basclarinet, en dan in violoncellen, bassen en fagotten, het eerste thema met harpaccordeu zacht uit, en voert ons naar het kort sprekend en krachtig slot. — Deze korte vermelding van den gang van het werk kan niet den indruk geven van de stemming, die het opwekt, en die het hoe langer hoe meer zal opwekken naar mate men er meer in doordringt. Diepenbrock's toongedicht dunkt mij een werk van hoog meesterschap en diepe poëzie, dat hem een eenige plaats, niet alleen ten onzent, maar in de geheele muzikale wereld geeft. En men zou het kunnen betreuren, dat alleen een zanger als Messchaert en een orkest als het onze deze compositie geheel naar waarde kan weergeven. — Want waar wij zeiden, dat Messchaert vol liefde dit werk in zich had opgenomen, geldt dat niet minder voor Mengelberg, die het gisteravond met de grootste toewijding heeft geleid, en met het orkest een uitvoering wist te verkrijgen, die niet licht overtroffen zal kunnen worden. — Geen wonder dan ook, dat de componist, die aan het slot warm werd toegejuicht, op ondubbelzinnige wijze zijn ingenomenheid met de uitvoering toonde. — Voor hen, die hedenavond het voorrecht zullen hebben dit werk te hooren, beveel ik ten zeerste aan in het programma vooraf goed den tekst en de toelichtingen van den componist te bestudeeren, evenals de expositie der thema's (die wij in dit verslag niet uitvoerig en volledig konden vermelden). — Vooral zij de orkestrale zang met aandacht gevolgd, want wat Diepenbrock hierin gegeven heeft, schijnt mij tot het allerbeste te behooren wat er voor modern orkest is geschreven. Wij bezitten een meesterwerk meer.

Nieuwe Rotterdamsche Courant ([H.L. Berckenhoff]), 24 maart 1904:

Diepenbrocks nieuwste orkestwerk met bariton solo heeft hedenavond in de uitvoering door het Concertgebouw-orkest en Joh. Messchaert een verheven indruk gemaakt. Het werk is geïnspireerd door een gedicht van J.A. Alberdingk Thijm: *Vondels vaart naar Agrippine* (Keulen zijn geboortestad), een gedicht vol pit en saamgedrongen zinnelijkheid. Het heeft in den muzikaler, geest van Diepenbrock visioenen gewekt van machtige orkestrale schoonheid, waar hij zich de twee steden verbeeldt, Amsterdam en Keulen, die beide Vondels harte tot zich trekken. Visioenen van teere kleurenmengeling waar Vondels herdenken aan de piek wordt weergegeven, waar zijn moeder hem het leven schonk, gelijk het door Thijm in zoo zoete taal en liefelijke beeldspraak wordt geschetst. Dit bekoorlijk middendeel, waarvan de dichterlijke woorden op de reine melodie der zangstem als worden voortgedragen, vormt een treffende tegenstelling met de grootsch opgezette inleiding en het imposante naspel. — Prachtig is de orkestrale opbouw van het voorspel, uit het mystisch donker van het door cellen en bassen ingezet breede hoofdmotief, dat heel het werk als een diepe orgeltoon doordringt. Het is bewonderenswaardig hoe Diepenbrock minder door de motivische bewerking van zijn materiaal dan door de telkens weer rijker kleurenpracht,

waarmede hij het orkestraal weet te omgeven, de aandacht aldoor hooger spant. En Diepenbrock wint steeds bij nadere kennismaking, want bij een eerste aanhooren geeft hij, juist omdat hij zijn kracht niet zoekt in rhythmische afwisseling, noch zooals ik zeide in de bewerking en vervorming zijner motieven, licht den indruk van zekere eentonigheid. Altoos, tot in de geweldigste dynamiek, is het uiting van innerlijke kracht, die hij geeft, nooit uiterlijke effectexplosie. — De behandeling van Diepenbrocks orkest herinnert vaak aan Wagner. Zijn afkeer van wat alleen uiterlijk is behoedt hem vanzelf voor alles wat banaal en triviaal is en zoo is ook de zang van een voornaam karakter. Dat die zang in de expressieve voordracht door Messchaert op het schoonst uitkwam is bijna overbodig te constateren. — Ook het orkest onder Mengelbergs leiding was vol bezieling en wist het ingewikkelde instrumentale weefsel met groote klaarheid voor ons te ontvouwen. Het werk werd met groote ingenomenheid door het publiek ontvangen, dat zich met zijn applaus herhaaldelijk richtte tot den componist, die op de galerij de uitvoering bijwoonde en met een handgebaar de hem gebrachte hulde overbracht op het orkest en den solist.

Het Nieuws van den Dag (Dan. de Lange), 25 maart 1904:

Het abonnementsconcert van gisteravond was bijzonder belangrijk, omdat daar voor het eerst ten gehore gebracht werd een nieuw werk van Alphonse Diepenbrock. Dit werk is een muzikale illustratie van Alberdingk Thijms gedicht: *Vondels vaart naar Agrippine*. Het gedicht willen wij hier laten volgen, om daarna stap voor stap de muzikale illustratie aan te duiden. [...] Vóór dat de baritonsolo de eerste strophe van het gedicht zegt, hoort men een breed uitgewerkte inleiding voor orkest. In dat gedeelte worden de verschillende motieven geëxposeerd. — Met groote verscheidenheid van klankcombinatiën wekt de componist in 's hoorders binnenste eene stemming en voert hem langzamerhand tot een hoogtepunt van gewaarwording, zoodat, als de stem begint, de hoorder om zoo te zeggen onttrokken is aan het gewone denken en voelen. — Heeft de componist bedoeld in die inleiding den tocht van Vondel naar Keulen te schilderen? 't Wordt niet gezegd. Maar zelfs in dat geval mag men die schildering min of meer als een symbolieke voorstelling beschouwen. De componist tracht ons aan de gewone, alledaagsche omgeving te ontrukken. Na een hoogst eenvoudige mededeeling, dat de ideale persoonlijkheid “van den Aemstel nae den Rhijn gedwaelt” is, weerklinken opnieuw de tonen, die wij aan het einde der inleiding hoorden. — In de tweede strophe wordt vooral op de uiting “ghemytert met Drie Kroonen” de aandacht gevestigd. Eveneens wordt, door het optreden van het akkoord van ges gr. t. de idealiteit van den Rijn en van het heilige Keulen aan het einde van het derde vers onderstreept. Steeds stijgt de stemming in dezelfde richting tot aan de woorden: *Alhier den staf van Petrus plant*. — In meer bewogen klanken gaat 't in het volgende vers voort en schilderen de tonen de gewaarwordingen bij de herinnering aan *het Maegdenbloet dat hier wert geplengt*. Breder ontwikkelen de akkoorden zich, om als het ware uit te beelden de voorstelling bij de woorden: *de boom wies op, en 't breed gespreide loover verstreckte een dak voor pelgrims van alom*. — Na deze langzame stijging volgt de teedere herinnering aan Vondels moeder, Met den langzamen, voorafgaanden climax vormt die bladzijde een treffend contrast. Van de tweede helft van dit zesde tot aan het elfde vers, verheft Diepenbrock zich tot een buitengewone hoogte. Hier spreekt geen enkele toon meer de materieele taal der kunst. In die tonen klinkt zuiver en alleen het ideale. Stemming van den schoonsten aard; vergeten van wat niet rein, niet hoog, niet heilig is, wordt den luisterende geschonken. Daar geniet men gewaarwordingen van onbeschrijfelijk zieleleven. Een hart vol van edele schoonheid deelt ons zijn innigste gewaarwordingen mede. — Na dat hoogtepunt dalen wij weder langzamerhand. Echter, ons blijft de verkwikking van het zielsberoeren bij, zoodat alles in en om ons anders geworden is. Het meer gewone krijgt door het doorleefde ideale beteekenis. Wanneer wij dan ook de laatste tonen hooren wegsterven, weten wij, dat ons voor het leven geschonken is een beeld van schoonheid, hetwelk ons voor altoos blijft vergezellen en hetwelk

steeds als een hemelbloem ons zal kunnen blijven verkwikken. — Diepenbrock heeft ons volk in dit werk opnieuw een groot en edel kunstwerk geschonken. Vol dankbaarheid juichen wij hem uit den grond van ons hart toe. — Dat Messchaert dit werk gezegd heeft, zooals hij 't alleen kan, dat Mengelberg en het orkest dit werk in volle schittering voor ons hebben doen lichten, wordt met geestdrift geboekstaafd. Dat de aanwezigen een buitengewonen indruk ontvingen, dat zij hier den enormen invloed van de kunst waarnamen, kon men met vreugde constateeren. Wij doorleefden een uur vol wijding.

De Telegraaf (Otto Knaap), 25 maart 1904:

De noviteit, nog in manuscript, was *Vondels vaart naar Agrippine* van A. Diepenbrock. “Het gedicht is ontleend aan het werk van J.A. Alberdingk Thijm *Portretten van Vondel*. In dit werk komt een verhaal voor van de reis, die Vondel in zijn ouderdom, vergezeld van zijne kleindochter, naar Keulen (Agrippine, Colonia Agrippina) zou hebben gemaakt, en hoe hij daar in zijn geboortehuis de gast zijner Keulsche bloedverwanten zou geweest zijn. — Alberdingk Thijm laat Vondel dit gedicht bij een familiefeest voordragen.” Aldus de aanhef van de in het programma voorkomende analyse, van de hand van den componist zelf. — Ik sla nu het werk van Alberdingk Thijm op en lees, dat, nadat Vondel het gedicht had voorgedragen, de dichter Johan Michaël Musenrosch op hem toekwam en sprak: “Heer, als gij voortgaat zulke schoone vaerzen te maken, zullen alle jonge Duitscherinnen naar Holland willen. Om dit te verhoeden, vraag ik u verlof uwe strofen in het Hoogduitsch te mogen overbrengen.” — Ik betwijfel het echter, of een Deutsche componist aanleiding zou vinden om dergelijke poëzie muzikaal te illustreeren. Het gedicht toch is hybridisch van aard. Het is niet breed en forsich genoeg om tot de epiek te behooren, niet intiem genoeg om onder de lyriek gerangschikt te worden. — De heer Diepenbrock heeft er een compositie op gemaakt, die, wat het orkestrale gedeelte betreft, sterk onder den invloed der Wagnersche ideeën is geschreven. Hier en daar meende ik zelfs een zwenking naar Strauss toe gewaar te worden, ofschoon, naar men mij meedeelt, de heer Diepenbrock geen Straussiaan is. De instrumentatie getuigt van groote wetenschap, maar als geheel laat het werk mij koud. Het ontroert mij niet in het minst. — Wel komen er sporadisch enkele vrij mooie gedeeltjes in voor, die men er uit zou willen lichten, doch het geheel is niet meer dan knap en handig maakwerk. Het is langdradige wetenschapsmuziek. En een bepaalde fout is, dat de compositie *zonder* den zangsolo volledig zou zijn geweest. Die zangsolo, zeer goed door Messchaert gezongen, maakt er geen onafscheidelijk deel van uit. Hij is overbodig. — Het orkest speelde voorts de ouverture van Gluck's *Iphigénie en Aulide*, met Wagner's slot, en de Zesde symfonie van Beethoven. Het was mij een verkwikking, de heerlijke *Pastorale* te hooren na het mij onverschillig latende werk van Diepenbrock, dat een welverdiend “succes d'estime” had.

Het Centrum (Herman Venverloo), 25 maart 1904:

Op het concert van gisteravond was de hoofdschotel het nieuwe werk van Alphons Diepenbrock *Vondels vaart naar Agrippine*, tekst van J.A. Alberdingk Thijm (portretten van Vondel). Op deze verzen van onzen onvergetelijken “professor” tot wiens leerlingen schrijver dezes ook mocht behooren, heeft Diepenbrock een muziek gezet, zooals wel weinigen zullen kunnen. Op een hoofdmotief, waarvan de eerste aanhef mij aan Wagner deed denken, doch waarvan de doorvoering spoedig deze reminiscense doet verdwijnen en welk motief, door het geheele werk telkens zich doet hooren, is een stroom van klanken gebouwd, die men zelden uit een orkest te hooren krijgt. — Het is een aanhoudende stijging van instrumentale klankkleur, een schittering van klankcombinaties, een tournooi van moderne orkesteffecten!! zonder te vervallen tot die onmuziek die sommige componisten van den laatsten tijd ons

dikwerf te genieten geven. [...] Groote bewondering voor wat het orkest en zijn aanvoerder Willem Mengelberg met de uitvoering van dit nieuwe en grootsche kunstwerk heeft gepraesteerd, vinde hier een eerste plaats. Ik vind bijna geen woorden van lof genoeg voor onzen dirigent, die dit manuscript had uit te voeren. De componist, die op het balcon had plaats genomen en aan het einde stormachtig werd toegejuicht, zal zich over de uitvoering wel niet te beklagen hebben gehad. Zijn ovatie aan het orkest was dan ook in alle opzichten verdiend.

De Amsterdammer (Ant. Averkamp), 3 april 1904:

De uitvoering van een nieuw werk van Diepenbrock zal men steeds als een gebeurtenis van belang mogen beschouwen. Men kan er op rekenen bij Diepenbrock, èn door het onderwerp èn door de behandeling daarvan, met iets heel bijzonders kennis te maken. Zoo was het ook Donderdag 24 Maart, toen in het Concertgebouw voor het eerst werd uitgevoerd zijn jongste compositie: *Vondels vaart naar Agrippine* voor baritonsolo en orkest. — Het gedicht is ontleend aan *Portretten van Vondel* van J.A. Alberdingk Thijm. In dit werk komt een verhaal voor van de reis, die Vondel op hoogen leeftijd, vergezeld van zijn kleindochter, naar Keulen (Colonia Agrippina) zou hebben gemaakt en hoe hij daar in zijn geboorteplaats, de gast zou zijn geweest zijner Keulsche bloedverwanten. — Alberdingk Thijm laat Vondel dit gedicht bij een familiefeest voordragen. — De tweede strophe: “De Rijxvorstin (Amsterdam) een glimlach op de koonen,/Voert ginds den staf waer Oost en West voor buyght,/ Myn Agrippyn (Keulen) ghemytert met Drie Kroonen,/Noch van een hoogher wydingh tuyght”, levert den componist eenige voor de muzikale compositie zeer belangrijke momenten; n.l. het hoofdmotief, waarin de componist het beeld van de stad Keulen heeft trachten te verzinlijken en een motief uit 's componisten *Gysbreght*-muziek, daar voorkomende bij de woorden: “De schoone en wydvermaarde stad”, een motief dus, waarvan de beteekenis niet nader behoeft aangeduid te worden. — In Thijm's gedicht wordt verder ook nog gezinspeeld op een oude legende, volgens welke de staf van Petrus door Maternus van Rome naar Keulen gebracht werd en daar geplant is en opgebloeid. — De motieven, op deze legende betrekking hebbende, zijn een opklimmende toonladder voor drie trompetten en een melodie aan den Gregoriaansche Hymnus *Iste confessor* ontleend. — Dan ontmoet men nog een paar motieven waarvan het eene Vondel teekent als tragisch dichter en het andere door den componist beschouwd wordt als een soort van orchestrale koorzang. — In een uitgebreid voorspel wordt de reis van Vondel over den Rijn naar Keulen beschreven, de gewaarwordingen door den dichter daarbij ondervonden en het leven van den machtigen stroom. — In het naspel ontmoet men reminiscentiën aan al deze thema's benevens wendingen, die aan het *Wilhelmus* herinneren. — Zooals men ziet is deze compositie niet louter eene, waarbij muziek werd geschreven op een gedicht, maar een grootsch opgevat kunstwerk, waarbij de componist de gelegenheid heeft aangegrepen al het door den dichter onuitgesprokene muzikaal te schilderen. — Men zal moeten toegeven dat het begrijpelijk is, dat een man als Diepenbrock zich tot deze stof bijzonder heeft aangetrokken gevoeld en al komen er ook geen hoogdramatische momenten of aangrijpende zieleconflicten in voor, zeer poëtisch en zinrijk heeft Alberdingk Thijm deze episode bewerkt; maar een nog veel grooter beteekenis heeft [zij] gekregen door de behandeling van den componist. — Het hoofdmotief is melodisch en harmonisch zeer gelukkig gevonden en de symphonische bewerking van dat en de andere motieven getuigt opnieuw van het groote meesterschap van den componist over de techniek. Het kwam mij voor dat op een oogenblik in het voorspel de violen in de hoogste ligging te veel gesepareerd waren van de lagere instrumenten, maar het kan zijn, dat door een sterkere bezetting van het quartet (ik meen dat enkele heeren van het orkest door ziekte verhinderd waren mede te werken) aan dat bezwaar wordt tegemoet gekomen. Uit den aard der zaak zijn de tekstwoorden over het algemeen declamatorisch behandeld. Daarmede is tevens gezegd, dat voor een goede vertolking der zangpartij een meester wordt vereischt, die de dictie volkomen in zijn macht heeft. Bij niemand is zulks meer

het geval dan bij Messchaert. Nu zou men, vooral bij het begin van het gedicht, hier en daar een meer massieve stem willen hooren dan waarover Messchaert te beschikken heeft, daartegenover staat dat juist hij, mooier dan iemand anders de woorden van de zesde strophe kan weergeven: *De boom wies op, en 't breed gespreide loover/Verstreckte een dak voor pelgrims van alom;/ Maer schaduwde ook de dierbre bedsponde over,/Waer Moeder's oog mij tegen-glom*, en de volgende strophes met de poezievolle droomvertelling. — Deze heerlijke echt lyrische uitingen, met de sobere en toch klankvolle instrumentatie, werden door Messchaert onvergelykelyk schoon weergegeven. Hier vond onze meesterzanger gelegenheid na te dichten en de woorden van den poëet en de muziek van den componist. — Dat men, nadat de laatste accoorden weerklonken hadden, den zanger hartelyk huldigde, laat zich verstaan. Evenzeer is het begrypelyk, dat de componist in die hulde deelde. Gaarne breng ik ook mijn dank aan den heer Mengelberg voor zijn liefdevolle leiding, die mij geheel naar de intentie van den componist toescheen, en aan het orkest voor de schoone verklanking van het toongedicht.

Weekblad voor Muziek (J.H. Garms Jr.), 27 maart 1904:

Het buitengewoon abonnementsconcert van 23 Maart is een gebeurtenis van beteekenis in ons muziekleven geweest; Messchaert zong en wel een nieuw werk van A. Diepenbrock: *Vondels vaart naar Agrippine* voor baryton-solo en orkest (gedicht van J.A. Alberdingk Thijm). Hiermede zijn wij een meesterwerk rijker geworden, een meesterwerk dat zich kan doen gelden naast het beste wat levende componisten, in binnen-of buitenland, hebben gewrocht. — Het orkest is er in zoo geniaal behandeld; het geheel is van zoo voornaam gehalte en prachtige motiefbewerking, dat wij ons gelukkig mogen rekenen dat dit werk in ons vaderland ontstaan is. — Bij het eerste aanhooren krijgt men reeds een zeer diepen indruk en voelt men reeds de waarde er van, doch het is te eigenaardig van bedoeling en opbouw om het geheel te verstaan en te overzien bij een enkele opvoering. — Dit werk werd door het publiek zeer gunstig ontvangen, wat niet te verwonderen was daar de uitvoering schitterend mag worden genoemd. Messchaert was uitstekend bij stem en droeg met liefde en toewijding dit nieuwe werk voor. Voor Mengelberg kan men slechts bewondering hebben dat hij het op deze wijze ten gehore bracht; het orkest overtrof zich zelf, het was subliem.

Signale für die musikalische Welt (P. Prell), 11 mei 1904:

Unter den zeitgenössischen niederländischen Musikern ist Dr. Alphonse Diepenbrock unbestreitbar als ein sehr verdienstvoller Komponist zu nennen, und seine Kirchenkompositionen, namentlich sein *Stabat mater*, sein *Te deum* und seine Hymnen, besitzen eine Eindringlichkeit des Gefühls und eine Tiefe der Ueberzeugung, die einen starken Eindruck hinterlassen und die Hörschaft bewegen und faszinieren. Die Polyphonie hat vor ihm keine Geheimnisse, in der Formgebung und harmonischen Konzeption seiner Kompositionen verrath sich die Bildung und das Kennen eines Meisters und seine moderne Orchestration zeigt kraftvolle und reiche Farben. Ob ihm die Szene für Bariton und Orchester, *Vondels vaart naar Agrippine* (Professor Messchaert gewidmet; Dichtung von Alberdingk Thijm), die Messchaert im letzten Abonnementskonzert des *Concertgebouw* vollendet vortrug, ebenso gut gelungen ist? Das möchte ich bezweifeln, obwohl das Werk interessant und brillant instrumentiert ist und einen grossen Erfolg davontrug.

Neue Musik-Zeitung (Grappnerhaus), 7 juli 1904:

Zwei grössere Orchesterwerke von Holländern sind in der letzten Berichtszeit aufgeführt worden: Diepenbrocks *Vondels Fahrt nach Agrippine* und Zweers' dritte Symphonie *An mein Vaterland*. Ersteres neu und letzteres nach langen Jahren wieder. — Dr. Alphons Diepenbrock, Schöpfer der

Tonwerke *Te Deum*, *Carmen Saeculare*, ist unser “modernste” Tondichter— ein holländischer Strauss. Ein Gedicht A.Thijms, das dieser dem klassischen Dichter der Niederlande, Vondel, in den Mund legt, hat ihn zu seinem neuesten Werk inspiriert. Die Meinungen über das symphonische Gedicht (mit Singstimme: hier Professor Messchaert) sind geteilt. Dass es dem Geiste des einfachen, vor vielleicht dreissig Jahren entstandenen Gedichtes gerecht wird, wage ich zu bezweifeln.

30 april 1904 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in het Concertgebouw te Amsterdam onder leiding van Willem Mengelberg met Gerard Zalsman als solist (hij vervangt Messchaert die plotseling ziek is geworden). Het programma bestaat voorts uit het Vioolconcert van Beethoven (solist Carl Flesch) en de Negende symfonie.

Algemeen Handelsblad (v.M. [= S. van Milligen]), 1 mei 1904:

Hoeveel prijs men op ons voortreffelijk orkest stelt is gisteravond overtuigend gebleken, want de opkomst van het publiek was zeer groot en de stemming den geheelen avond buitengewoon geestdriftig, zoodat een vreemdeling, die toevallig aanwezig mocht zijn geweest, zich wellicht een oogenblik zal hebben afgevraagd: Ben ik in Amsterdam of in Napels? — Doch er was reden voor die geestdrift, want wij hebben een uitvoering gehoord die onder het beste moet worden gerangschikt, dat dezen winter is gepresteerd. — Voor de uitvoering van Alphons Diepenbrock's *Vondels vaart naar Agrippine* aanving, betrad de administrateur van het Concertgebouw het podium en bood den heeren Mengelberg en André Spoor prachtige kransen aan. Die hulde zoowel aan den dirigent als aan het orkest stemde dadelijk tot groote geestdrift, een enthousiasme dat in den loop van den avond steeg en aan het slot een grootsche betooging werd, toen zoowel de heer Mengelberg, namens de leden van het koor, als de heer Spoor (als de vertegenwoordiger van het orkest,) wederom prachtige kransen ontvingen. — Doch eerst willen wij iets van de uitvoering zeggen. — Na het uitgebreid feuilleton, dat reeds aan Diepenbrock's machtig en poëtisch werk is gewijd, kan ik mij thans tot de uitvoering bepalen, die in zooverre wijziging had ondergaan, dat de heer Messchaert, die zich op de repetitie reeds onwel gevoelde, heden moest afzeggen. Gelukkig was de heer Gerard Zalsman, die de belangrijke bassolo reeds vroeger met den componist had ingestudeerd, dadelijk bereid, zonder repetitie, die gewichtige taak over te nemen, en hij heeft dat gedaan op een wijze, die de grootste hoogachting voor hem afdwingt, als zanger en als kunstenaar. Waarlijk het was een vertolking die Zalsman tot groote eer verstrekt. Hij zal er nog in kunnen groeien, maar wat hij gaf, was reeds zeer schoon. En het orkest heeft gisteravond nog meer kunnen geven dan bij de eerste uitvoering, zoowel omdat het er nog meer mede vertrouwd was als omdat de bezetting der strijkinstrumenten nu talrijker was, waardoor de klankverhoudingen nog schooner harmonieerden en de indruk van deze compositie op den hoorder nog sterker moet geweest zijn. — Aan het slot werd den componist een enthousiastische ovatie gebracht en hij eveneens gelauwerd. De dank, dien hij Mengelberg, het orkest en den zanger bracht, moet hem geheel uit het hart gekomen zijn, want zij allen hebben iets buitengewoons gepresteerd. — Hoe groot is de verzoeking andermaal over Diepenbrock's prachtig werk uit te weiden, want bij een tweede auditie komen nog zooveel details sprekender tot den hoorder en nog meer dan de eerste maal hebben mij de schitterende kleuren en de machtige ontwikkeling in het orkest (welk een heerlijk gebruik weet Diepenbrock van de koperen blaasinstrumenten te maken, en hoe diep heeft hij, in den zang o.a., de stemming uitgedrukt waar Vondel van zijn moeder verhaalt) getroffen.

Het Nieuws van den Dag (Dan. de Lange), 1 mei 1904:

Het programma van het concert ten bate van de leden van het Concertgebouw-orkest bracht ons een herhaling van Diepenbrocks laatste compositie, op woorden van Alberdingk Thijms *Vondels vaart naar Agrippine*. — Zeker zal ieder 't betreurd hebben, dat Messchaert door ongesteldheid verhinderd werd weder de zangpartij in dit schoone werk te vertolken. Met bijzondere ingenomenheid mogen wij vermelden, dat Zalsman, die dit werk met den componist reeds vroeger had bestudeerd, Messchaerts plaats waardig kon komen innemen. De sympathieke klank van Zalsmans orgaan en de sobere voordracht verschaften den hoorders menig oogenblik van groot genot. De zoo belangrijke bladzijden, door den componist voor het orkest geschreven, weerklonken schooner dan te voren. Het werk maakte een diepen indruk. Den componist en den uitvoerenden werden warme ovatiën gebracht. Diepenbrock verscheen op het orkest, hij drukte Mengelberg, Zalsman, Spoor en Zimmermann de handen, om hun te danken voor de schoone opwekking ten leven van zijn voelen en denken.

Nieuwe Rotterdamse Courant ([H.L. Berckenhoff]), 1 mei 1904:

Na gisteravond in Diepenbrock's compositie: *Vondels vaart naar Agrippine*, het veeltonig instrument van het moderne orkest, zijn kleurenpracht en ingewikkeld polyphonisch lijnenspel weder te hebben hooren en zien ontplooiën, want er is muziek, die in haar plastiek ook gezien en met het gevoel betast wil worden, is de vraag bij mij opgekomen, of er geen incongruïteit bestaat tusschen het eenvoudig voorval eener reis naar Keulen en de importantie der omzetting er van in tonen. Er is in Diepenbrocks muziek een volheid, een optassing van materiaal, waaruit de bouw, in een geleidelijk stijgende climax, langzaam zich voor ons oog ontwikkelt, een bouw, waarvan de grootschheid der verhoudingen in tegenspraak schijnt met het gegeven, namelijk een gedicht, dat Vondel bij een familiefeest zou hebben voorgedragen. — Het gedicht is van Alberdingk Thijm en ontleend aan een zijner novellen uit den bundel *Portretten van Vondel*. Er is reeds op gewezen, hoe Thijm, toen hij dit gedicht vervaardigde, door Vondel's eigen dichtgeest vaardig schijnt gemaakt, hoe het in vorm en wezen van Vondel zelf afkomstig schijnt, hoe er het hart des grooten dichters uit tegenklopt! Inderdaad iets zeer merkwaardigs en een wonder, dat alleen gebeuren kon in de ziel eens kunstenaars, die met zoo'n innigheid met Vondel's geest, in grenzelooze liefde was verbonden. [...] Nu verplaatse men zich in den staat des toondichters, die zich Thijm's gedicht tot zelfstandige stoffe kiest. De eenvoudige reis van Amsterdam naar Keulen, wordt voor hem een wereldgebeurtenis, een heldendicht, want het is *Vondel*, die de reis doet, niet een eenvoudig reiziger, maar de groote, de hoog vereerde dichter, de groote ziener, zoo rijk aan verbeelding, zoo machtig van vormkracht. En vanzelf krijgt thans het eenvoudig voorval groote proporties en draagt de componist al wat zijn hooggestemd gevoel in zich heeft aan middelen tot uitdrukking, bij tot verheerlijking van den hoogvereerde, van den dichter naar zijn hart, den uit dankbaarheid en geloofseenheid geheiligden poëet. De stad Keulen ziet hij voor het oog zijner verbeelding rijzen met haar vele torens, zooals de dichter zelf haar moet gezien hebben: “mijn Agrippyn ghemytert met drie kronen” en al de pracht en de praal in wijdsche kathedralen schitteren in zijn oog – en Amsterdam, de Rijks-vorstin, “waer Oost en West voor buyght”, door Vondel schier als een heilige stede vereerd (“Eere zij Godt en Amsterdam”, heeft hij gezongen) maalt hij ons in zijn muziek met een weelde, die zich niet bedwingen laat. — Wij hebben al gemeld, dat Messchaert door plotselinge ongesteldheid – den vorigen avond was hij ter repetitie – verhinderd is geworden aan de uitvoering van het werk Zaterdagavond deel te nemen. De heer Zalsman sprong voor hem in. Weer heeft ons in dezen zanger het mooi en krachtig geluid getroffen, maar ook opnieuw een verscheidenheid van klank, al naar de vokalen, waarop hij zingt. Intusschen, in de forsche momenten maakte hij door zijn voordracht wel indruk – maar wie eens Messchaert al zijn muzikale teederheid heeft hooren geven aan Vondel's aandoenlijke herdenking van

zijne lieve moeder, die de kleine Joost gelegd heeft aan heur harte, in het Thijmsche gedicht zoo rein, zoo vroom vertolkt, zal in zulke gedeelten bezwaarlijk door eenig ander zanger meer kunnen worden bevredigd.

De Nieuwe Courant (Barend Kwast), 1 mei 1904:

Door ongesteldheid van Messchaert zong Zalsman geheel onvoorbereid (zelfs zonder orkest-repetitie) de bariton-partij in Diepenbrock's toondicht *Vondels vaart naar Agrippine*. Hij heeft er eer van, want hij gaf die partij, alle omstandigheden in aanmerking genomen, voortreffelijk weder. Mijn oordeel over deze compositie is bij het opnieuw aanhooren niet gewijzigd.

De Telegraaf (Otto Knaap), 2 mei 1904:

Het was een merkwaardige soiree, Zaterdagavond! Op het programma stonden de volgende nummers: /1. *Vondels vaart naar Agrippine ... A.* Diepenbrock./2. Concert (D. gr. t., op. 61) ... L. v. Beethoven./3. Symphonie No. 9... L. v. Beethoven. — Er werd echter veel meer afgespeeld. Dat meerdere kan men gevoegelijk een 1 Mei-betooging op muzikaal gebied noemen. — Doch laat mij eerst de officiële uitvoering bespreken. — Over bovengenoemd werk van den heer Diepenbrock heb ik het een vorigen keer reeds gehad. De tweede auditie versterkte mij in mijn oordeel, dat *Vondels vaart naar Agrippine* tot de werken behoort, die uitsluitend tot het intellect spreken. Het is het eerbare produkt van een kundig en nauwgezet werker. Ontroering schonk het, mij althans, geen enkel oogenblik. Ik vond het zelfs langdradig. Het heet geschreven te zijn “voor baryton-solo en orkest”. Aan den solo gaat echter een reusachtige orkestrale inleiding vooraf, en na den slottoon van den solo doet zich een gerekt naspel hooren. Een en ander kan mij maar geen vrede doen hebben met de architectoniek van het werk. — Aangezien de heer Messchaert plotseling ziek was geworden, moest een ander voor hem invallen. Dat deed de heer Zalsman, die zich hoogst verdienstelijk van zijn taak kweet. Er waren oogenblikken, dat zijn stem een sonoriteit van klank had, die ik er nooit tevoren in had gehoord. — De componist werd op het podium gehaald en met kransen gehuldigd. [...] Nu de 1 Mei-betooging. — Het koor der zangvereniging van de af deeling Amsterdam der “Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst” had het plan opgevat om op dit concert den heer Mengelberg persoonlijk hulde te brengen. Mijns bescheiden inziens was dit concert daartoe allerminst een geschikte gelegenheid, aangezien het gegeven werd ten bate van het ondersteuningsfonds voor de leden van het Concertgebouw-orkest en de verstandhouding tusschen dat orkest en zijn leider veel te wenschen liet. Zulk een betooging moest uitteraard kwaad bloed zetten. Toen dat voornemen uitlekte, beraadden eenige verontwaardigde geabonneerden het plan om de, den heer Mengelberg wachtende ovatie te neutraliseeren door het aanbieden van kransen aan den heer André Spoor, als primus van het orkest. Zoo mogelijk zou aan deze hulde een toespraak voorafgaan. Afgezien echter van het feit, dat een deugdelijk spreker ter zake niet te vinden was, had men – zoo luiden de berichten – rekening te houden met de omstandigheid, dat iemand, die zonder verlof van het bestuur van het Concertgebouw een toespraak tot het orkest hield, de kans liep om van het podium te worden verwijderd. De toespraak bleef daarom achterwege. Wèl vonden de twee, elkander wederstrevende huldebetuigingen “ohne Worte” plaats. Ik zou te veel plaatsruimte noodig hebben om een beschrijving te geven van de wijze, waarop de ovaties zich uitten en van de komedie, die daarbij werd vertoond. Want, zooals vanzelf spreekt, werd in sommige opzichten van den nood een deugd gemaakt. Alleen zij vermeld, dat het handgeklap der koristen, onmiddellijk na den laatsten toon der Negende, een zonderlingen indruk maakte. De argelooze toeschouwer verkeerde daardoor in den waan, dat het koor zichzelf applausde. Het applaus was echter voor den heer Mengelberg bestemd. — Ik, die mij uitsluitend aan de zijde van het recht schaar, vermeet mij, te vragen: Beste

menschen, zijt gij dan werkelijk zoo naïef om te meenen, dat dergelijke demonstraties tot iets goeds dienen kunnen? Welbeschouwd zijn dergelijke dingen toch maar kinderspel. Vooze toestanden worden daarmee niet verbeterd. Integendeel.

De Amsterdammer (Ant. Averkamp), 8 mei 1904:

Het concert dat alle jaren plaats vindt voor het Ondersteuningsfonds van ons Concertgebouw-orkest, was ditmaal gelukkig beter bezocht dan vroegere jaren. Het programma bestond uit Diepenbrock's jongste compositie voor orkest en bas *Vondels vaart naar Agrippine*, het vioolconcert van Beethoven door den heer Carl Flesch gespeeld en in het tweede deel de Negende symphonie. — Daarin zouden medewerken de dames Anna Kappel en Marie Seret en de heeren Urlus en Messchaert. De beide laatsten moesten worden vervangen door de heeren Rogmans en Zalsman. Deze laatste werd zelfs ter elfder ure opgeroepen en had niet eens gelegenheid de generale repetitie mede te maken. Zooveel te meer waardeering moet men hebben voor de uitstekende wijze waarop hij Diepenbrock's moeilijke compositie voordroeg. Zelfs al neemt men in aanmerking dat hij het werk vroeger reeds heeft bestudeerd, dan nog kan men geen woorden genoeg vinden van lof voor den prachtigen stijl en de warmte waarmee hij dit schoone toongedicht recreëerde.

1 mrt 1905 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te 's-Gravenhage door Gerard Zalsman met het Concertgebouw-Orkest onder leiding van Willem Mengelberg. Voorts worden uitgevoerd de Vijfde symfonie van Tsjajkovsky, het Vioolconcert van Max Bruch (solist Jacques Thibaud) en de *Marche hongroise* van Berlioz.

Het Vaderland (Dr. [J.] de Jong), 2 maart 1905:

Gerard Zalsman, leeraar aan de Muziekschool van Toonkunst te Haarlem, was met de vereerende taak belast Diepenbrock's *Vondels vaart naar Agrippine* bij ons in te leiden. Zalsman heeft hier nog weinig gezongen. Ik hoorde hem eenige jaren geleden in een orgelconcert en bewonderde toen reeds de schoonheid van zijn stem. Inderdaad, weinige barytons kunnen op zulks een mooi en week timbre bogen en men begrijpt dat onze landgenoot meer en meer in 't buitenland als oratoriumzanger gezocht wordt (zijn engagement op het Muziekfeest te Straatsburg werd hier onlangs meegedeeld). Jammer, dat deze welluidende en goed geschoolde stem niet wat meer metaal heeft en niet veel inspanning verdragen kan. Voor een werk als dat van Diepenbrock zou een forscher geluid op menige plaats nodig zijn geweest en ook in zoover was Zalsman niet voor een dankbare taak gesteld. Ik zeg “ook in zoover”, omdat zelfs voor een zanger met een robuuster stem deze vrij lange compositie niet dankbaar kan worden genoemd. Er is in ons land stellig niemand in staat een werk te schrijven zoo grootsch van opzet, zoo machtig van klank, zoo schitterend geïnstrumenteerd. Een werk als dit had niet vóór Wagner kunnen ontstaan, maar ik herinner mij weinig of niets in de na-Wagnersche literatuur, dat zulk een indruk op mij maakte van glans en rijkdom, van aldus “aus dem Vollen” te zijn geschept. Voorwaar, de man die dit wrocht, is geroepen tot groote dingen. Intusschen is hij bij deze “Vaart” toch niet wêlgevaren. Er is nl. een schreeuwende onevenredigheid tusschen de hier gebruikte middelen en het doel waarvoor ze werden aangewend. Zooals men weet, was het er om te doen een fantasie van J. J. Alberdingk Thijm te illustreeren, die Vondel op zijn ouden dag een reis naar zijn geboortestad Keulen laat maken en daar in zijn geboortehuis als gast van zijn Keulsche bloedverwanten een gedicht voordragen. Thijm, een grondig kenner van onze oude letteren, wist hier den toon meesterlijk te treffen; zóó had Vondel zich in verzen kunnen uitspreken. Diepenbrock's muziek past met haar rijke

polyphonie en weelderige kleurenpracht slechts hier en daar bij deze verzen, en de trotsche instrumentale inleiding zou den toehoorder, die van het programma onkundig was gebleven, eer doen denken aan de Rhijnvaart van zekeren held, dan aan een reis van onzen eenvoudigen Amsterdamschen dichter, die “dazu” koopman was in kousen.

De Nieuwe Courant (W.[illem] Landré), 2 maart 1905:

Ook nu weer heeft het Dilligentia-bestuur een daad verricht, die zeer in het belang van den kunstgroeï geacht moet worden: het noodigde onzen landgenoot Gerard Zalsman uit om Diepenbrock's *Vondels vaart* ten gehoor te brengen. — Wij noemden dit “een daad in het belang onzer groeiende kunst”, en dat is niet te veel gezegd. — Wij maken ons geen illusies en zijn ervan overtuigd, dat voor de meesten Diepenbrock's werk een boek met zeven sloten is gebleven, maar dat is niets. Als er maar honderd toehoorders gebracht zijn tot nadenken over het feit, dat er in ons land leeft een man van zoo rijke gaven, en waarvan wij desondanks nauwelijks notitie genomen hebben – dan is er al veel, heel veel gewonnen. — Diepenbrock's compositie is een magistraal werk! Wij zijn niet blind voor de zwakke kantjes er van. Dat de opzet zeer aan het *Meistersinger*-voorspel (IIIe acte) herinnert, dat aan *Parsifal* verwante gedachten opduiken, wij geven het toe, en verhelen niet dat Diepenbrock's zucht, om alles zooveel mogelijk met chromatiek, doorgangs- en wisselnoten op te vullen, deze muziek een vaak te nerveus karakter geeft, maar stellig is onze overtuiging dat *Vondels vaart naar Agrippine* een der merkwaardigste werken van den nieuwen tijd is. — Het verwijt dat de componist het naïeve gedicht van Alberdingk Thijm te veel verstoopt heeft, achten wij ongegrond. Wie goed gehoord heeft, zal moeten toestemmen dat er evenredigheid is tusschen den tekst en de middelen waarmede hij tot ons oor gebracht wordt. Er is in zijn werk wel degelijk streven naar eenheid van twee kunsten; de eene wordt niet onderdrukt om de andere in vollen glans te doen stralen; van heerschzucht der muziek over de poëzie is geen sprake. — Maar de melodieën worden wel heerlijk ingeleid en doorgevoerd, in geweldige stijgingen opgeheven, zoo overvloedig en rijk bewerkt, zóó overdadig gedoopt in een bad van klankkleuren, dat de hoorder meegesleept wordt, zich gevangen geeft. — Ja, zelfs volgden wij vele oogenblikken met de ontroering, met het ontzag, dat voor het in waarheid grootsche in ons klopt. — Heel het voorspel is een kostelijke verwerking der hoofdmotieven, en de fijnheid en ingewikkeldheid der moderne orchestratie heeft hij ganschelijk niet verwaarloosd. — Een kolossalen climax bereikt de componist ook in het naspel, als het aantal motieven, dat daar in elkaar strengelt, met één vermeerderd wordt, als de trompetten het *Wilhelmus van Nassauwe* aanheffen. — *Vondels vaart* — Een verhaal van de reis die Vondel in zijn ouderdom, vergezeld van zijn kleindochter, naar Keulen (Colonia Agrippina) zou hebben gemaakt – levert zoowel voor het orkest als voor den zanger zeer groote moeilijkheden op, die alle echter best overwonnen worden. — Uit de vertolking van het orkest bleek wel hoe hoog Mengelberg dit werk acht. Hij gaf er zich geheel aan; en de resultaten waren verrassend. — Zalsman is de eenige, met Messchaert, die deze compositie uit handen van den componist kan krijgen. Een groote onderscheiding voorwaar. — Onder de oogen van den toondichter studeerde hij ze in, en zodoende bevat deze compositie geen geheimen voor den zanger, heeft hij haar in alle deelen en finesses in zijn macht. Zijn voordracht mag dan ook onvoorwaardelijk geprezen. En het fraai getimbreerd, jong en warm barytongeluid niet minder. — Het publiek waardeerde de gaven van onzen landgenoot en riep hem twee keer terug. Had hij dankbaarder nummertjes gezongen, hij ware ongetwijfeld geestdriftig toegejuicht.

Nieuwe Rotterdamse Courant ([H.J.Völlmar]), 2 maart 1905:

Diepenbrock's muziek is in de residentie zoo goed als onbekend, behalve dat eenige jaren geleden de Ned. Toonkunstenaarsvereniging een zijner hymnen liet uitvoeren, weet men van zijn werk zoo goed als niets af. Diligentia's bestuur bood de gelegenheid een zijner jongste voortbrengselen te hooren, en wel: *Vondels vaart naar Agrippine*, voor bariton-solo en orkest. — Tegenover soortgelijke muziek staat men in een eenigszins moeilijke positie, men voelt als bij ingevingen door de machtige geestesuiting die onweerstaanbaar aantrekt en boeit, dat iemand van beteekenis aan het woord is, waarnaast zich de cardinale vraag voordoet of het gedicht wel op deze manier muzikaal behandeld moest worden, of de soms zeer lange tusschenspelen den tekst-inhoud noodzakelijk moesten onderbreken en vooral of het juist gezien is eene verbinding van instrumentale en vokale toonontboezemingen aldus te verwezenlijken dat het orkest zoodanig de aandacht in beslag neemt dat de zangstem zoo niet overbodig wordt dan toch te veel in het geheel opgaat. Heeft den componist niet te veel een dramatisch doel voor den geest gezweefd, waar hij niet verder kon gaan dan tot lyrische stemmingen? Natuurlijk zal herhaalde kennismaking kunnen ophelderen wat nu een bevreemdenden indruk maakte en de meeste hoorders niet voldoende tot besef liet komen. In dergelijke gevallen valt dikwerf het bijkomstige te veel op, b.v. de frappante overeenkomst van een der motieven met dat uit Wagner's *Tannhäuser*, terwijl de werkelijke schoonheden nog geen ingang kunnen vinden. — Mengelberg gaf er met zijn orkest een superieure vertolking van en Gerard Zalsman, die de solo met veel talent vervulde, had de voldoening dat men hem eenige malen terugriep; men wilde den zanger erkentelijkheid betuigen voor de artistieke toewijding waarmee hij zijn betrekkelijk ondankbare taak vervulde; een andere gelegenheid om zich te doen gelden had hij niet.

Weekblad voor Muziek (K.T. [= Karel Textor]), 25 maart 1905:

Van een evenzeer meesterlijk kunnen getuigt Diepenbrock's *Vondels vaart naar Agrippine*. Groote rijkdom van kleuren, schitterende polyphonie en kernachtig thematisch materiaal maken dit werk uit een muzikaal oogpunt tot een schepping, die onder de beste moderne composities te rangschikken valt. Wat ik echter niet verzwijgen kan, is de bedenking dat de geweldigheid van stijl niet in overeenstemming te brengen is met den aard van den tekst. Mij althans is het niet gelukt in het gedicht die ontzaglijke diepte, die wereldbewegende grootschheid te voelen, die Diepenbrock hier blijkbaar in vond. Het vers is liefelijk in zijn symboliek, fijn door de poëtische gedachten, maar geenszins doortrokken van die heroïke macht die de muziek ons geeft, zoowel door den geheelen stijl als door de lengte der – overigens zeer waardevolle, voor-, tusschen- en naspelen. Wat de behandeling der zangpartij betreft, is de declamatie vaak treffend juist, de expressie van ieder woord – al is die dan ook naar mijn gevoel overmatig breed gedacht – op zichzelf, zeer schoon. Gerard Zalsman, die het werk hier introduceerde, toonde zich een kunstenaar met veel stijlgevoel, die zijn welluidend orgaan goed in zijn macht heeft. Het viel hem dikwijls niet gemakkelijk zich boven het orkest te handhaven, ook omdat zijn geluid toch al meer weekheid dan macht heeft. Mooi verzorgd en intelligent van dictie, maakte zijn zang niettemin een zeer gunstigen indruk en het succes van het werk was voor een goed deel aan hem te danken. Het orkest speelde prachtig, zoowel zijn zware en belangrijke taak in deze noviteit, als in Tsjaikowsky's simfonie in Es waarmee de avond begon. Berlioz' *Hongaarsche marsch* was ditmaal het slotnummer.

6 mrt 1905 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in Musis Sacrum te Arnhem door Gerard Zalsman en het Concertgebouw-Orkest onder leiding van Willem Mengelberg. Voor de pauze worden uitgevoerd de Vierde symfonie van Brahms en het Vioolconcert van Max Bruch, gespeeld door Jacques Thibaud, die na *Vondels vaart* nog de *Havanaise* van Saint-Saëns en de *Zigeunerweisen* van Pablo de Sarasate voordraagt, waarna het concert wordt besloten met Wagners *Ritt der Walküren*.

Nieuwe Arnhemsche Courant ([P.A. van Westrheene]), 7 maart 1905:

In het laatste nummer van het weekblad *Toonkunst* schonk dr. A. Diepenbrock zijn adhaesie aan een redactioneel protestartikel tegen dr. Kuyper's behandeling der interpellatie-van Berckel en noemde 's ministers antwoord frivool, maar merkte op, dat het verwijt niet speciaal dit kabinet mag treffen, daar in Nederland elke regeering en elke volksvertegenwoordiging onmuzikaal, zelfs antimuzikaal is. Hij trachtte vervolgens te bewijzen, dat de muziek bij ons steeds iets uitheemsch was en bleef, maar vond ten slotte in haar gedurende twintig jaren vooral te Amsterdam zoo hoog ontwikkelde beoefening, in ons bezit van een orkest, dat Europeesche vermaardheid heeft, in het feit, dat wij op 't gebied van den concertzang de Duitschers en Franschen minstens evenaren, kortom in menig teeken van begaafdheid voor het praktische en technische een verschijnsel, dat betere toestanden doet hopen, die echter alleen verwacht kunnen worden van een krachtig op muzikalen grondslag gereorganiseerd volksonderwijs. — Zeer waar zijn de hoofdzaken van het betoog, dat juist door dit geheel onvoldoend résumé ter lezing zij aanbevolen. Maar de uitdrukking “praktisch en technisch” — Alsof onze musici meer degelijke vakkennis dan artisticeit hadden – schijnt mij eenzijdig, en ook de beperking tot appreciatie onzer reproduceerende kunstenaars. Bepaal binnen de Duitse en de Fransche grenzen een zooveel mogelijk met Nederland overeenkomstig terrein en zoek er de levende componisten; vermoedelijk blijken de onze in aantal en talent weinig geringer. De allervoornaamste centra – ik bedoel de twee wereldsteden – zou men bij de keus der streek billijkerwijs moeten vermijden. Maar niet, omdat de eminentste meesters daar verblijf houden. Want een der grootste toondichters van onzen tijd hebben wij in Diepenbrock. — Bijna evenzeer als zijn heerlijk *Te Deum* heeft zijn muziek bij *Vondels vaart naar Agrippine* dit duidelijk gemaakt, een compositie, voortreffelijk geschikt om hem hier te introduceeren, waar nog geen zijner omvangrijkste werken was gehoord. Het onderwerp schijnt wat literator-studeerkamerachtig, de illustratie vreemd, weinig passend. Maar alleen op 't eerste gezicht. Alberdingk Thijm liet den grijzen Vondel met zijn kleindochter een bezoek bij zijn familie te Keulen brengen en aan tafel een hartelijke toespraak in verzen houden. Is dit huiselijk, burgerlijk tefereeltje [sic] stof voor een weidsch opus met pompeus orkest? Neen zeker niet, maar de vraag miskent Diepenbrock's bedoeling. Het uiterlijke heeft men weg te denken. Vondel zag voor zijn geestesoog het “schoone en wijdvermaerde” Amsterdam verrijzen, en hij had Keulen weder aanschouwd, zijn geboorteplaats hem nog dierbaarder, de stad aan “den blonden Rhijn”, waar “een heymelijcke trek” zijn hart heen voerde, de stad, die Gustaaf Adolf ontvangen moest “met geestelijcke prael, En Roomsens Bisschopstaf en witten myter”, de stad “door zijn gezang beschut”, “de stad vol volcks vol kloosters en vol kercken”; en hij liet den blik rusten op de twee jeugdige meisjes, en dacht aan de engelen, die zooals verhaald was zijn geboorte gezegend hadden en aan Petrus' ontbloeden staf. Mij dunkt, om de stemmingen weer te geven, die hem vervulden, hem den koninklijken dichter, den sterk en teer gevoelenden mensch, den liefdevollen grootvader kon geen rijkdom van middelen overdadig zijn. Dit heeft Diepenbrock ook gemeend. — En Vondel vereerend als weinigen, met de warmste piëteit den eerbiedwaardigen en beminnelijken Thijm bedenkend, bovendien als katholiek door de voorstellingen van het gedicht geïnspireerd, schiep hij, meestal gesteund althans niet gehinderd door de woorden die, in Vondel's trant gekozen, slechts zelden, bepaaldelijk aan 't gemoedelijk slot zich moeielijk aan verheven klanken paren, een monumentaal tonenpoëem van heilige

bezieling, stralende pracht en diepe innigheid, Wagner volgend in conceptie en coloristische uitvoering maar ondanks wendingen die *Tannhäuser*, *Lohengrin*, *Parsifal* voor den geest brengen zeer zelfstandig, geniaal van motievenplastiek, magistraal van orchestratie en vocale dictie. Allervoortreffelijkst met evenveel grootschheid als teederheid en sereniteit door Zalsman vertolkt en met vooral niet minder meesterschap en toewijding door Mengelberg en zijn instrumentalisten gaf mij deze verheffende en in vreugde ontroerende openbaring een indruk zoo machtig, als ik sinds zeer langen tijd er geen mocht ontvangen.

Weekblad voor Muziek ([P. A. van Westrheene]), 5 augustus 1905:

Van een paar exceptioneele daden moet ik toch even gewag maken: *Vondels vaart naar Agrippine* werd gegeven, ook hier met Zalsman's terecht hoog gewaardeerde interpretatie van de zangpartij en een avond was gewijd aan de toondichten *Don Juan*, *Tod und Verklärung* en *Symphonia Domestica* en de liederen *Das Rosenband*, *Morgen* en *Caecilia* (deze met orkest) en *Ein Obdach*, *Traum durch die Dämmerung* en *Heimliche Aufforderung* onder leiding van den auteur en met mevr. Strauss als soliste. Ik ben niet pretentieus genoeg om Diepenbrock's werk en *De Domestica* hier nog te gaan bespreken en wil slechts opmerken, dat mij in beide composities, die, hoezeer verschillend, toch wel van ongeveer gelijken rang zijn als openbaringen eener machtige genialiteit, de dikwijls geconstateerde disharmonie van een voor de onderwerpen te geweldig verklankingsapparaat bijzonder weinig heeft gehinderd. Mij dunkt toch dat men in dit "Vondelportret" geen aanduiding kan verlangen van iets uiterlijks en toevalligs, het huiselijke en burgerlijke, waarmee de muzikale illustratie van een verheffend en ontroerend vreugdemoment, dat de koninklijke dichter in zijn ouderdom, het hart van grootsche en dierbare herinneringen vol, mocht beleven, immers geen rekening te houden heeft.

8/9 mrt 1905 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in het Concertgebouw te Amsterdam met Gerard Zalsman als solist en Willem Mengelberg als dirigent op het zondagmiddag-abonnementsconcert en 's avonds op het Zesde Volks-Concert van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst, afd. Amsterdam. Beide malen wordt het concert geopend met *Eine kleine Nachtmusik* van Mozart en na de pauze gaat de Vijfde symfonie van Beethoven. In het programma van het volksconcert is opnieuw de toelichting van Diepenbrocks hand afgedrukt die bij de première dienst had gedaan.

Algemeen Handelsblad (v.M. [= S. van Milligen]), 9 maart 1905:

Evenals de tweede maal zong Gerard Zalsman ook nu de solo, en toonde daar nog dieper in doorgedrongen te zijn. Zijn zang kwam nu meer tot ons en dank zij zijn duidelijke declamatie en rijkere nuanceering, heeft hij, ondanks de zoo schitterend gekleurde en zoo sterk de aandacht vragende orkestpartitie, die partij op schoone wijze tot haar recht gebracht. — Wij hebben vroeger uitvoerig over de beteekenis van dit werk geschreven en van groote bewondering er voor getuigd. Die indruk is thans weer bevestigd, èn door de superbe wijze waarop Mengelberg dit weer geleid heeft èn waarop het orkest die tonenweelde en die Rembrandtieke kleurenpracht aan ons heeft geopenbaard, heeft ons weer zeer getroffen. — Vooral was in de ontwikkeling van het hoofdthema een stijgende lijn die zich nu nog sterker deed gevoelen, en daar tusschen gaf de teedere, innige uitdrukking, waar de dichter in den droom de twee engelen ziet, een contrast dat zeer weldadig aandeed. — Het publiek zal door het uitvoerig programma van de eerste

afdeeling wellicht al wat vermoeid en daardoor niet meer zoo vatbaar zijn geweest om alles in zich op te nemen, anders zouden zeker aan het slot de toejuichingen, evenals bij de eerste uitvoeringen, veel warmer zijn geweest.

De Tijd (L. [= F.M. Lurasco]), 9 maart 1905:

Jacques Thibaud, de Bordeleesche violist uit Parijs, trad Donderdagavond hier op in het Concertgebouw. — Hij speelde mooi de zangerige deelen van het “Allegro”, en het geheele “Andantino” van het vioolconcert Op. 20 van Lalo. Zijn toon was vol en week en medeslepend. Ook was hetgeen hij verrichtte in de coloratuur te prijzen, wat juistheid en snelheid aangaat, maar aan klank mangelde het veelal, niet alleen in de “positie” doch ook elders. — Meer meesterschap vond ik in zijn vertolking van Saint-Saëns, *Havanaise*. Daarin vertoonde hij door zijn prachtige legato-voorslagen, zijn portamento en zijn niet te overtreffen chromatische dubbelnoten-gangen, niet minder dan door zijn eenig flageolet-spel, o.a. bij de herhaling van het hoofdthema. — Een zeldzaam gejuich volgde op zijn “praestance”, tot vijf maal toe moest hij zich na de *Havanaise* op het podium vertoonen en toen een bis-nummertje geven. — Dit was er weer een van Bach [N.B.: het z.g. Air op de g-snaar!] of een ander Duitsch meester uit de 18de eeuw; zeer moeielijk en zeer vervelend. — Hij speelde het technisch onberispelijk maar droog en kleurloos. — Het leek wel of de heer Joh. Zalsman hierdoor geïnfluenceerd was geworden, want nog nooit hoorde ik dezen, anders nog al verdienstelijken, zanger zoo eentonig en expressieloos iets voordragen, als hij nu het gewrocht van Diepenbrock's *Vondels vaart naar Agrippine* ten gehore bracht. In de hoogte had zijn stem geen klank en in de laagte ook niet; van de woorden kon men zeer weinig verstaan en leven wist hij dit toch erg lamledige werk niet in te blazen. Het gevolg hiervan was zoo goed als geen succes. Jammer voor Zalsman, want hij is een te welmeenend en te hardstrevend kunstenaar, om een dergelijk halffiasco te moeten lijden. — Maar waarom dan ook opgetreden in zulk een compositie, welke een legkaart is van allerlei onbeduidende motieven, origineel of ontleend en een staalkaart van reminiscences aan Wagner, Mascagni, Massenet, etc. daarenboven nog een enorm geduld en uithoudingsvermogen vordert van den zanger, die de zangpartij er van wil vertolken, want het is voor de menschelijke stem geschreven als ware deze een doedezak. — Met zijn bekende volkomenheid voerde het orkest een paar fragmenten van Berlioz' *Romeo et Juliette* uit, o.a. “La Reine Mab ou la Fée des Songes”, en begeleidde het 't vioolconcert van Lalo, de *Havanaise*, van Saint-Saëns en Diepenbrock's toonschepping, waarvan het het voorspel en het naspel met dat verkwikkende *Wilhelmus*-motief meesterlijk vertolkte.

De Amsterdammer (Ant. Averkamp), 19 maart 1905:

In het tweede deel werd een herhaling gegeven van *Vondels vaart naar Agrippine*, van Diepenbrock. Bij gelegenheid van de eerste uitvoering ten vorigen jare, toen Messchaert de bariton-solo voordroeg, heb ik een uitvoerige beschrijving gegeven van dit hoogst belangrijke opus. Thans vervulde de heer Zalsman de solo-partij. Hij deed dit met al de talenten die hem gegeven zijn. Men bespeurt het dat hij in, ja zelfs boven zijn partij staat en zoo men hier en daar noch machtiger stem zou gewenscht hebben, dan vergete men niet dat de componist hier van den zanger dingen gevergd heeft, die niet alleen de hoogste artistieke, maar ook fysieke krachten van een zanger eischen. Het orkest heeft de rijke veelstemmigheid der partitie met groote klankweelde en duidelijkheid vertolkt en de heer Mengelberg heeft het werk met zichtbare ingenomenheid gedirigeerd.

12 mrt 1905 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in het Concertgebouw te Amsterdam met Gerard Zalsman als solist en Willem Mengelberg als dirigent op het Zondagmiddag-abonnementconcert en 's avonds op het Zesde Volks-Concert van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst, afd. Amsterdam. Beide malen wordt het concert geopend met *Eine kleine Nachtmusik* van Mozart en na de pauze gaat de Vijfde symfonie van Beethoven.

In het programma van het Volksconcert is onderstaande, niet gesigneerde toelichting afgedrukt:

Joost van den Vondel, de groote Nederlandsche dichter, werd den 17den November 1588 te Keulen uit Antwerpsche ouders geboren, leefde te Amsterdam en overleed aldaar den 5 den Februari 1679. — De tekst voor deze compositie is ontleend aan een werk van J.A. Alberdingk Thijm, “Portretten van Vondel”. In dit werk komt een verhaal voor van de reis, die Vondel in zijn ouderdom, vergezeld van zijne kleindochter, naar Keulen zou hebben gemaakt, en hoe hij daar, in het huis waarin hij werd geboren, de gast zijner Keulsche bloedverwanten zou zijn geweest. — Alberdingk Thijm stelt zich voor, hoe Vondel die reis in een gedicht zou hebben beschreven, en laat den dichter dit vers op een familiefeest voordragen.

In den aanvang vertelt Vondel, welke gedachten bij hem opkwamen, toen hij den ouden Rijnstroom aanschouwde. Zeker, de “Rijxvorstin” (Amsterdam) is een machtige stad, maar wat niet herinneringen wekt Keulen (Agrippijn) bij hem op! — Hlier verkondigen de klokketonen der tallooze torens den roem van den boetprediker, die een staf van Petrus van Rome naar Keulen overbracht. Die staf werd hier geplant, bloeide op en was getuige van vele gebeurtenissen. Zijne wortels werden gedrenkt met het bloed van de heilige Ursula en hare gezellinnen (door den hunnenkoning Attila vermoord), wier “Maeghden-bloed hier wert geplengt.” Het breed gespreide loover verstrekte aan vele pelgrims tot dak en was ook getuige van de smarten van Vondel's moeder, toen zij den kleinen Joost ter wereld bracht. — Men zegt, zoo verhaalt de dichter verder, dat moeder in die bange uren een droom had: twee engelen, waarvan de een een harp, de ander een “lauwerhoet” droeg, troostten haar en verwelkomden den kleine. “Zou ik daaraan die behoefte om te dichten te danken hebben?” vraagt Vondel zich af. — En toen hij zelf, op de plaats waar hij was geboren, den nacht doorbracht, herdacht hij nog eens het verledene en slaakte onwillekeurig in den droom een kreet. Die kreet deed hem ontwaken en hij bemerkte zijne kleindochter en het dochtertje van den gastheer, die op het geluid waren toegesneld. En als hij de kopjes dier jonge meisjes zoo naast elkander ziet, was het hem als was Petrus' staf opnieuw gaan bloeien en deed Agrippine (Keulen) hem twee rozen voor zijne sponde staan. Maar die rozen zijn “uytgebot op d'ouden Vondel's stam”, en, zoo besluit hij gemoedelijk:

Mocht ick begaen – daer wiert niet lang ghekozen 'k Nam beyden mee naer Amsterdam.

Deze meesterlijke compositie van onzen landgenoot is nog slechts enkele malen uitgevoerd en is ook nog niet in druk verschenen. Behalve door dit werk is Diepenbrock bekend geworden door zijn *Te Deum*, voor 't eerst op het Ned. Muziekfeest van Toonkunst uitgevoerd.

Het Volk (A. [= J.F. Ankersmit]), 13 maart 1905:

Niet slechts de zaal, maar ook het podium van het Concertgebouw was gisteravond gevuld. Het programma bevatte slechts drie werken: Mozarts *Kleine Nachtmusik*, Diepenbrocks *Vondels vaart naar Agrippine* en Beethovens Vijfde: een wat zonderlinge volgorde, daar nu de fijne serenade van Mozart onmiddellijk bedolven werd onder de klankmassa's van het moderne orkest, zooals Diepenbrock het handteert, terwijl de volmaaktste aller symphonieën daarna weer kwam getuigen, hoe zwak van uitdrukking, met alle massa-effecten, Diepenbrocks kunst is, vergeleken bij die van Beethoven.

Het werk van onzen landgenoot lijdt daarbij aan zekere topzwaarte; het knutsel versje van Alberdingk Thijm, dat den tekst voor den zang vormt, is al te onnoozel om tot zulk een groote gevoels-uitstorting te inspireeren; men vermoedt dus dat er iets anders is dat den toondichter het vuur heeft aangeblazen: Vondels grootheid, Keulens roomsche pracht, Amsterdams rijkdom. Dit alles waart als duistere stemmingen om het gezongen lied heen, maar zonder den hoorder tot klaarheid te komen, zoodat ik althans er van lieverlee maar toe kwam, de ooren te laten zwelgen in de Wagnersche klankeffecten: een soort muzikale roes. Nog iets: als de zanger van Amsterdam gesproken heeft, worden in het orkest de twee eerste regels van het oude *Wilhelmus* aangeheven: een historische vergissing, naar het ons schijnt, want Amsterdam noch Vondel waren in die dagen zeer prinsgezind. — De uitvoering van dit werk door het orkest onder Mengelberg's leiding was zeer goed, zooals hij trouwens alle moderne werken van dezen aard met groote helderheid pleegt ten gehore te brengen. Mozart echter dirigeert hij naar mijne opvatting ten eenenmale verkeerd: veel te snel alvast en met een coquetterie die den componist geheel vreemd was. Beethoven werd ditmaal, vooral in scherzo en finale, zeer goed uitgevoerd. Gerard Zalsman zong Diepenbrocks muziek wat oppervlakkig en zoetelijk.

22 mrt 1905 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in de Grootte Doelezaal te Rotterdam (voor de leden van de Sociëteit Harmonie) door Gerard Zalsman en het Concertgebouw-Orkest onder leiding van Willem Mengelberg. Vooraf gaat Mozarts *Eine kleine Nachtmusik*, na de pauze worden werken van Wagner gespeeld.

Nieuwe Rotterdamsche Courant ([W.N.F. Sibmacher Zijnen]), 23 maart 1905:

De tijd is gekomen – gelukkig! – dat *Diepenbrock's* werk niet enkel aan Amsterdam behoort, en de overweging zich gelden doet, dat zijn kunst ook voor de velen is die niet in de hoofdstad wonen of zich een reis naar hét Concertgebouw veroorloven kunnen. Allerminst willen we ondankbaar vergeten den avond, toen in onze Doelezaal de *Hymnen* voorgedragen zijn door mevrouw Noordewier-Reddingius en mevrouw de Haan-Manifarges, of dien anderen toen een onzer koorverenigingen, die van Georg Rijken, de *Reyzangen* van *Gijsbrecht van Aemstel* hier introduceerde. Maar nooit is zoo vaak als in deze dagen Diepenbrock's naam op concertprogramma's buiten Amsterdam verschenen, en het feit, dat in deze week te 's-Gravenhage zijn heerlijk, verheffend *Te Deum* zal gezongen worden met medewerking van een ander orkest dan dat van Mengelberg, bewijst een overwinnen van zekere neiging tot terughouden, van een schroom die, al moge hij een artistieke gewetenszaak geweest zijn, de verbreiding van Diepenbrock's uitvoeriger composities – we spreken nu niet van het reeds door menig koor gezongen *Carmen saeculare*, noch van liederen als we onlangs in het Concert van mevrouwen Oldenboom en de Haan mochten hooren – heeft belemmerd, en dus op den duur belemmeren zou de ernstige toonkunst-beoefening en de ontwikkeling van den kunstsmaak. Verblijdend zou 't zijn, indien de hooge beteekenis van dezen componist-tijdgenoot meer en meer erkend, de waarde zijner kunst in steeds breeder kring geschat kon worden, de invloed van zijn geest dóór werkte: met andere woorden, indien men 't niet bij sporadische uitvoeringen laten wilde; gelijk de belangrijkste werken der groote componisten uit het buitenland telkens en telkens worden herhaald. Men weet nog niet, wat wij in Diepenbrock, den Nederlander, bezitten! — Het toondicht *Vondels vaart naar Agrippine* (Keulen), voor baryton-solo en orkest, werd aan Messchaert opgedragen en door Messchaert, een jaar ongeveer geleden, te Amsterdam voorgedragen; kort daarop door Zalsman wien Diepenbrock (bij ontstentenis van Messchaert) het manuscript toevertrouwde, en door Zalsman ook gisteravond, ten onzent. Vooraf had men het vers van J.A.

Alberdingk Thijm gelezen, die den bejaarden Amsterdamschen dichter “geportretteerd” heeft op reis naar zijn geboortestad, op het huislijk feest ginds in den familiekring; geportretteerd – bekende men zich zelf – in wat uiterlijk-archaïstische, doch gewone, zelfs min of meer huisbakken poëzie; en de lezer achtte wellicht zich niet voldaan door den uitloop van het langademig vers op grootvader's gemoedelijken wensch om de twee kleine meisjes meê te nemen naar Amsterdam ... De toelichting echter deed den lezer al zien wat Diepenbrock gezien had als de belangrijke momenten der Vaart, wat de kunstenaar uit de zestien strophen had ontdekt als de gewichtigste motieven die monumentaal verrijzen en waaruit andere voortkomen (Keulen, Amsterdam); wat zijn geestesoog zag in de verzen, wat hij erin voelde aan stemmingen die hem inspireerden. Niet waar, al meende men bij de lectuur nu en dan aan “gemaakte” poëzie te moeten denken, zoodra de *muziek* haar stem verhief, waren wij overtuigd van inspiratie: de beelden en stemmingen, door Alberdingk Thijm opgewekt, hadden den toonkunstenaar tot een grootsch tonen-poëem beziel. In het voorspel schilderde het orkest ons de reis over den Rijn, het leven aan den machtigen stroom; boven de diepe tonen van bas-klarinet, contra-fagot, violoncellen, contrabassen uit, klonken klokkenmotieven en klokkegalmen, als 'n verre echo van de torens der stad, die door een aan Wagner herinnerend maar geheel zelfstandig behandeld hoofdmotief gekarakteriseerd is. Hiertegenover werd de grootheid van Amsterdam uitgedrukt in een motief, aan de *Reyzangen* ontleend: de melodie namelijk op de woorden “de schoone en wijd-vermaerde stad”. Tusschen deze twee voorname thema's door zijn in het Voorspel reeds andere aangeduid, die in den loop van het verhaal zin-rijk en kleuren-rijk, in teere klanken-weelde en breede, hoogstijgende golving het verhaal en 's dichters aard (dramatisch), diens gewaarwordingen en vizioenen, ons voor den geest brachten, en die in het Naspel grootendeels nog eens als herinneringen gehoord zijn; daar ook even een herinnering aan de *Wilhelmus*-melodie in de trompetten, door de harpakkoorden heen, die ten slotte het hoofdthema in al zachter daling deden uit-klinken. O, dit klanken-dicht moge niet bij eerste aanhooren in de vólle motieven-verwerking en in zijn diepere geledingen door ieder te volgen zijn geweest – zou iemand buiten den indruk van zijn stralende pracht zijn gebleven, of niet getroffen zijn geworden door 'n innigheid die de moederliefde zoo roerend, die de “zwevende engelen” zoo glanzend teer verstond te bezingen..., als fluiten en hobo's den zang met figuren omspelen en de harp met de tremoleerende violen meegaan in den zang? Gerard Zalsman zong met overtuiging en warmte, met goed gevoelde intonaties daar in die moeder-episode, en met een indrukwekkend crescendo bij de herdenking van... die zucht voor poëzy/Die noy t meer wyckt, en my ten grave dalent./Noch juychen doet met d'Englenry. — Zalsman, voortreffelijk bij stem, enkele malen zich 'n vrijheid veroorloovend in de woorden en, jammer, bij vergissing het slotwoord halveerend om adem te halen, was bovenal zeer duidelijk verstaanbaar, in zijn bijzonder gewaardeerde voordracht, met den orkestralen zang één imposant geheel vormend. Zang was alles, in deze *Vondel -vaart*: het orkest speelde als een koor van zangers, en Willem Mengelberg deed alles zingen, omdat het in hem zelf zong, dit lied van trots en vreugde, van mystiek en fantasie en van teere gevoelens –, omdat hij zelf bewonderend leiden en zich van harte aan deze meesterlijke compositie geven kon, uit kracht van zijn merkwaardige artistieke elasticiteit. Schitterend heeft het Amsterdamsch orkest den Zang gedeclameerd, één met de vokale dictie, die ook nu weer zonder eenige aarzeling of zwakheid, als een vrije stroom van melodie-geworden woorden, bleek neergeschreven door Diepenbrock, den vokaal-componist bij uitnemendheid. Hij, onze toonkunstenaar die 'n degelijk weten van de oudere muziek en 'n diepe kennis der moderne structuur in zich vereenigt; die in vol-rijke kunst bouwt het paleis zijner sterke zielsaandoeningen en hooge idealen, hij behoefde gisteravond niet in de concertzaal tegenwoordig te zijn, om toch door menigen hoorder met eerbiedige erkentelijkheid, in stilte, te worden gehuldigd.

19 apr 1906 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* tijdens een “Holländisches Konzert” van het Kaim-Orchester onder leiding van Jan Ingenhoven in de Tonhalle te München, met medewerking van Gerard Zalsman (bas-bariton) en Cornelius van Vliet (violoncel). Het programma vermeldt voorts werken van K. Smulders (*l'Aurore, le jour, le crépuscule* en *Rosch-Haschana*), Jan Ingenhoven (*Zarathustras Lied*) en Joh. Wagenaar (ouverture *Cyrano de Bergerac*). Als inleiding tot het werk van Diepenbrock is diens eigen toelichting bij de Amsterdamse première in Duitse vertaling in het programma afgedrukt.

Münchner Neueste Nachrichten (Dr. Rudolf Louis), 20 april 1906:

Viel stärker wirkte ein Gesang für Bass mit Orchester von A. Diepenbrock: *Vondels Fahrt nach Agrippine*, wohl überhaupt die wertvollste Komposition, die der Abend brachte. Zwar auch Diepenbrock ist von dem Vorwurf allzu grosser Redseligkeit nicht ganz freizusprechen. Aber seine Musik hat bei gleichen klanglichen Vorzügen wesentlich mehr Substanz und positives Gehalt als die Smulders'. Er ist gewiss kein Genie, das uns etwas unerhört Neues und Eigenartiges zu sagen hat, aber zweifellos ein ernster und tüchtiger Musiker, der gut und wirkungsvoll zu schreiben versteht.

Münchener Zeitung (niet gesigneerd), 20 april 1906:

Eine rein instrumentale Wiedergabe des altniederländischen Volksliedes *Wilhelmus von Nassauen* eröffnete den Abend. Dann folgte eine, ihren Gegenstand in deutlicher und verstandlicher musikalischer Schilderung wiedergebende, der Stimmung nicht entbehrende, aber auch Wagnersche Einflüsse und Anklänge verratende symphonische Dichtung *L'aurore, le jour, le crépuscule* von K. Smulders. Ein in mannigfach wirksamer Zeichnung und entsprechenden orchestralem Aufputz sich gebender Gesang *Vondelsvaart* von A. Diepenbrock und später eine nicht uncharakteristische, wenn auch nicht gerade sehr selbständig empfundene Komposition von Zarathustra's Mitternachtslied von Ingenhoven gaben Herrn Gerard *Zalsman* Gelegenheit seinen klangprächtigen Bariton und seine bemerkenswerten Vortragsfähigkeiten wirksam zur Geltung zu bringen. Weniger Eindruck machte ein von Herrn *van Vliet* gespieltes Gebet für Violoncell von Smulders. Nicht immer gleich wählerisch in seinem Themenmaterial erscheint Joh. Wagenaar in seiner Overture *Cyrano de Bergerac*, aber im Punkte des Empfindens scheint er das ursprünglichste und verhältnismässig impulsivste Element unter seinen zu Gehör gelangten Landsleuten darzustellen. Der Dirigent, Herr *Ingenhoven* waltete mit Hingabe und Lebendigkeit seines Amtes, wenn man sich an mancherlei in seiner Art auch erst gewöhnen muss. Dem Sanger gegenüber hätte er das Orchester zuweilen noch etwas mehr zurückhalten dürfen. Der Besuch des Konzertes war ziemlich gut, der Applaus reichlich.

Allgemeine Zeitung (niet gesigneerd), 21 april 1906:

Charakteristischer und plastischer instrumentiert ist die Bass-Szene *Vondels vaart naar Agrippine* von Diepenbrock, die sich allerdings recht kraftig an die Romerzählung anlehnt. Auch bei Diepenbrock hat die Muse nur kurze Einkehr gehalten; ein Geschenk scheint sie ihm ebensowenig hinterlassen zu haben; seine Themen sind von geborgter Physiognomik.

Bayrischer Kurier (niet gesigneerd), 22 april 1906:

Unter dem Gehörten gefiel am besten: *Vondels vaart naar Agrippine*, eine moderne Kantate für Bass mit Orchester von *Diepenbrock*. Die Motive sind nicht besonders originell, aber durchaus würdig gehalten; dem etwas ausgedehnten und in seinen Wiederholungen ziemlich monotonen Werke vermochte der Sanger Herr *Zalsman* durch den Vortrag, welcher allerdings nur sehr mässigen Ansprüchen genügte, kein intensives Leben einzuhauchen.

Der Sammler (niet gesigneerd), 24 april 1906:

Hervorgehoben wird ein Gesang mit Orchester von Adolph *Diepenbrock*, der, wie die anderen Gesangsstücke, von dem Bassbariton Gerard *Zalsman* vortrefflich vorgetragen wurde.

18 sept 1906 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in de Musensaal van de Rosengarten te Mannheim door Gerard Zalsman met het Kaim-orkest onder leiding van Jan Ingenhoven. Het programma van dit "Holländisches Konzert" bestaat verder uit werken van Carl Smulders (*Ymnis et Numaine*), Jan Ingenhoven (*Zarathustra's Lied*), Dirk Schäfer (*Rhapsodie Javanaise*) en Joh. Wagenaar (ouverture *Cyrano de Bergerac*).

Neue Badische Landeszeitung (niet gesigneerd), 19 september 1906:

Mit einem nationalen Volksliede – *Wilhelmus van Nassauwen* – das als Dankgebet der von *Kremser* bearbeiteten und herausgegebenen altniederländischen Volkslieder seit langer Zeit bekannt geworden ist, wurde das Konzert eröffnet. Hörte man dieses Lied bisher meistens als Chor, so erschien es gestern im Arrangement für Orchester, und die hehre Weise aus dem 16. Jahrhundert, ihrem Charakter entsprechend kraftvoll instrumentiert, klang in der guten Wiedergabe durch das Kaim-Orchester pompös durch den weiten Saal. Eine Ballade, *Ymnis et Numaine* in 5 Sätzen und für Orchester komponiert von K. *Smulders* folgte. Die einzelnen Chants sind als Introduction, Dialog, Serenade, Liebesduett und Trauermarsch bezeichnet und weisen einen beträchtlichen Umfang auf. Dem programmatischen Inhalte der einzelnen Satze entsprechend wechselt die Musik zwischen ausgesprochen lyrischen Momenten und starken dramatischen Szenen. Der Komponist bewegt sich vorherrschend in dieser Gegensatzlichkeit, Solo-Violine und Harfe, Cello und Horn und die Violinen sind meistens die Ausdrucksmittel für die lyrischen Ergüsse, die leidenschaftliche Dramatik wird durch Celli und Basse sowie durch wirksam kombinierte Bläsergruppen zur Wirkung gebracht. Man begegnet manch hübscher Kantilene und mancher empfindungswarmen Melodie, aber die Freude ist nie von langer Dauer, immer wieder fängt das Orchester an zu lärmen und zu toben, und die Trauermusik in h-moll, die der Höhepunkt sein könnte und sollte, ist matt und ohne packende Erfindung. Dem ganzen Werke mangelt die Einheit, weil der Komponist nicht mit der nötigen Selbstzucht arbeitete und viel zu viel den ausseren Klangeffekt kultivierte. Eine *Rhapsodie Javanaise* von *Dirk Schäfer* zeigt sprudelnde Lebendigkeit und Eigenart, doch auch hier sind die Klangwirkungen durchgehends etwas derb, die musikalischen Gedanken gehen nicht sehr in die Tiefe. In der Form einer Overture sucht *Joh. Wagenaar* den Eindruck wiederzugeben, den der Held in *Rostand's* Komödie *Cyrano de Bergerac* auf ihn ausgeübt hat. Das Bild des *Cyrano* scheint trotz der Länge des Stückes nicht erschöpfend ausgeführt, aber von dem Esprit

jenes geistvollen Helden ist doch auch mancher Zug in die Musik hineingekommen. Um die heroische Seite desselben zu charakterisieren, treten Posaunen und Trompeten mit grossem Lärm in Aktion. In Dissonanzen und schrillen Kakophonien überbietet der Komponist berühmte Muster, der Schluss wirkt gewaltig, am besten aber scheint mir das Burschikose des Cyrano geschildert. Herr *Zalsmann* sang mit grosser und sehr sympathischer Stimme *Zarathustra's Lied* von Nietzsche ("O Mensch! Gib Acht! Was spricht die tiefe Mitternacht"), komponiert für eine Basstimme und Orchester von *Jan Ingenhoven*, dem Dirigenten des Konzerts. Geheimnisvoll und düster ist der Untergrund gehalten, auf dem sich das eigentliche Lied erhebt, das mehrfach eine charakteristische Einheitlichkeit in Text und Musik mit Erfolg erstrebt, so z.B. bei der Stelle "Aus tiefem Traum bin ich erwacht". Die Vertonung trifft ziemlich gut das Ernste, Feierliche und auch das Grosse und Herbe in des Dichters Worten, und der Sanger bot einen technisch und geistig gleich trefflichen Vortrag. In einer weiteren Komposition, *Vondels Fahrt nach Agrippine* von Alph. *Diepenbrock* hatte der Sänger ebenfalls den Gesangspart zu vertreten, und dieser ist sehr umfangreich wie das ganze Werk, das eine sehr lange orchestrale Einleitung hat und die Städte Köln, Amsterdam, sodann Petrus' Stab und den Traum von des Dichters Vondels Mutter bei dessen Geburt schildert. Das Orchester zeigt glanzvolle Instrumentierung, ganz nach neuestem musik-dramatischem Schnitte, aber es steckt wenig drin. Viel mehr Inhalt hat der Gesangspart, der in holländischer Sprache sehr hübsch und eindrucksvoll vorgetragen wurde. Herr Ingenhoven dirigierte sehr markant, etwas schwer und wuchtig, aber mit Verständnis für die beabsichtigte Wirkung. Das Orchester spielte exakt und entfaltete vielen Glanz und grosse Kraft. An Publikum fehlte es dem Konzerte nicht, doch blieb der Beifall etwas kühl.

General-Anzeiger (CK), 19 september 1906:

Weitaus die wertvollsten Kompositionen des Abends sind die drei Schlussnummern. Alph. *Diepenbrocks Vondels Fahrt nach Agrippine* für Bass mit Orchester zeichnet sich durch Bedeutsamkeit der Erfindung, Wärme des künstlerischen Empfindens, Geist und Geschmack der Musikalischen Arbeit aus. Vor- und Nachspiel sind symphonisch gehalten und die Gesangsmelodie ist sehr melodisch. Der Dirigent war ehrlich bemüht, die wertvolle Komposition zu bester Wirkung zu bringen und wurde darin vom Kaimorchester aufs beste unterstützt. Den vokalen Teil hatte Herr *Zalsman* aus Amsterdam übernommen, der den Besuchern des ersten Musikvereinskonzerts der verflossenen Saison noch bestens bekannt sein dürfte. Auch gestern bewahrte sich der Künstler als wahr empfindender, geschmackvoll gestaltender Sänger. Nur zeigte die Tonbildung auch gestern wieder in der hohen Lage einige Härten. — Frisch und unmittelbar empfunden und ebenso flott wiedergegeben erschien auch *Dirk Schäfer's Rhapsodie Javanaise*. Eine reiche Begabung spricht aus der Schlussnummer, *Joh. Wagenaars Cyrano de Bergerac*. Nicht eine Ouverture im gewöhnlichen Sinne des Wortes wollte der Tondichter, gegenwärtig Organist der Domkirche in Utrecht, schreiben, sondern den Eindruck, den die Hauptfigur "Cyrano" auf ihn ausgeübt hat, musikalisch wiedergeben. Diese musikalische Charakterzeichnung ist ihm trefflich gelungen. Die Tonsprache zeigt Empfindung, Wärme, und der Aufbau wirksame Kontraste und Steigerungen. Die melodische Linienführung und die glänzende instrumentale Einkleidung sind ebenso zu rühmen wie die vortreffliche, temperamentvolle Ausführung. — Das Konzert war nur schwachbesucht, aber der Beifall war ein lebhafter und anerkennender.

14 apr 1909 In het *Algemeen Handelsblad* geeft de muziekredacteur W.N.F. Sibmacher Zijnen een voorbespreking van *Vondels vaart naar Agrippine*, naar aanleiding van de komende uitvoering in het Concertgebouw te Amsterdam:

Vondels vaart. Morgenavond wordt in het Concertgebouw een werk van Alphons Diepenbrock ten gehore gebracht, dat men zich van eenige jaren her wellicht herinnert, maar dat velen toch ook nieuw zal zijn. Hierom schijnt een woord vooraf passend. Te meer, nu wij te doen hebben met een compositie, die niet onmiddellijk, niet zonder zich inspannende opmerkzaamheid en volgzame aandacht, tot het publiek spreekt. — *Vondels vaart naar Agrippine* is een toondicht voor baryton-solo en orkest. In een uitvoerig vers heeft J.A. Alberdingk Thijm Vondel “geportretteerd”, op reis naar zijn geboortestad (Agrippine is de oude naam van Keulen), op huislijk feest in den familiekring; en die in taal wat archaïstische, in gevoel eenigzins gewone, met de eischen van den tegenwoordigen smaak niet altijd harmonieerende poëzie loopt uit op grootvader's gemoedelijken wensch om de twee meisjes uit Keulen meê te nemen naar Amsterdam. Men leest dat dicht vooraf met koele belangstelling, doch de muziek doet u verstaan wat iemand als Diepenbrock in Vondel's vaart met geestesoog zag, wat de kunstenaar er in voelde aan stemmingen, die hem bezielde. — Ik herinner mij de voordracht van Gerard Zalsman, daaraan vooraf was gegaan die van Messchaert met het orkest. Zalsman zong al die strophen met overtuiging en warmte, en we voelden hoe in zijn stem wel 's dichters woorden waren, maar de *zang* niet enkel in de zijne, ook in het gansche orkest, dat speelde als een koor van zangers, geleid door een Mengelberg in wien het zelf scheen te zingen, dat lied van trots en vreugde, van mystiek en fantazie en van teere gevoelens. — Nu zal Jean Reder, de te Parijs gevestigde Hollander, de voordracht geven. En waarschijnlijk zal 't ons gaan als toen: de muziek zal Thijm's strophen van hooger leven en glans vervullen, en uit de twee gewichtige muzikale motieven (Keulen, Amsterdam) zullen we andere hooren groeien gedurende den loop van het verhaal, zinrijk en kleurenrijk. Die twee motieven hoort men weldra in het voorspel, andere zijn er reeds in aangeduid. In het naspel worden zij grootendeels in herinnering gebracht. Daartusschen is 't op menig moment een klanken-weelde, een stralende pracht die den hoorder treft, of ook een roerende innigheid, als waar de moederliefde bezongen wordt, of het koor der “zwevende engelen”. Indrukwekkend, ja, was die herdenking van

die zucht voor poëzy

Die noyt meer wyckt, en my ten grave dalent,

Noch juychen doet met d'Englenry.

15 apr 1909 Uitvoering van *Recueillement* (RC 80) en *Vondels vaart naar Agrippine* in het Concertgebouw te Amsterdam door Jan Reder (bariton) met het Concertgebouw-Orkest onder leiding van Willem Mengelberg. Het programma bestaat verder uit de symfonie in Es (KV 543) van Mozart, vier transcripties voor vier chromatische harpen, bespeeld door het Quatuor Lenars uit Parijs, de ouverture en een aria uit *Iphigénie en Aulide* van Gluck en tot slot van de avond de *Walkürenritt* van Wagner.

Algemeen Handelsblad (S.Z. [= W.N.F. Sibmacher Zijnen]), 16 april 1909:

De Es-dur-symphonie van Mozart, de aanvang, en de Walküren-Ritt van Wagner, het eind van het concert, zijn 't warmst toegejuicht. De heer Jan Reder, uit Parijs, dien we van een vorige Toonkunst-uitvoering in goede herinnering hielden, heeft recitatief en aria van Agamemnon uit het genoemd drama van Gluck gezongen, en verder een lied (*Recueillement* – Baudelaire) en het groote werk *Vondels vaart naar Agrippine* van Diepenbrock, alles met

begeleiding van orkest. Waarom dit woord “begeleiding” ten opzichte van *Vondels vaart* niet juist is, heb ik vooraf getracht duidelijk te maken. Deze zeer interessante en rijke compositie zou méér indruk gemaakt hebben, wanneer de zanger (al jaren buiten ons land wonend) over pregnanter dictie en groter stem-sonoriteit had te beschikken gehad. — De moeilijkheid, om boven het zoovél zeggend, de aandacht steeds boeiend orkest Thym's verzen helder te doen klinken, is niet gering. Sommige orkest-stemmen van dezen breeden, grandiozen zang, misten ditmaal ook wel eens de verwachte schoonheid van klank. Het lied *Recueillement* kreeg een sterk sprekend reliëf door de orkestrale begeleiding; was 't niet te sterk soms, als bij het scherp karakteriseeren van “Le Plaisir”! — Onze stadgenoot is na zijn beide zangen gehuldigd; het applaus rustte niet eer hij zich aan het publiek vertoond had. Een op het podium aangedragen krans scheen voor Diepenbrock – of voor den zanger – bestemd. Gluck's aria bleek voor Reder's stem wat hoog te liggen; meer kracht en warmte van uitdrukking zouden deze voordracht indrukwekkender hebben doen worden.

De Telegraaf (L. v. Gigh Jr.), 16 april 1909:

[...] zijn artisticeit vooral toonde hij in de beide werken van Diepenbrock: *Recueillement* en *Vondels vaart naar Agrippine*. — Het eerste, op de prachtig-sombere, diepkleurige woorden van Baudelaire – die zeker niet om muziek vragen! — was mij nieuw. De stemming is volkomen in de muziek weergegeven. Den diepen ernst, de droeve, in-zich-toch-oproerige rust, voelen we uitgedrukt. Maar jammer blijft, dat de zangpartij zoo los van de orkestpartitie staat; dat herhaaldelijk de instrumenten, door de sterk-persoonlijke melodievoering, de stem verstikken, de aandacht van het woord afroepen. Dat hindert bij Baudelaire, gelijk het bij Alberdinck Thijm ons welkom is! Voor Diepenbrock is de door hem gekozen tekst slechts aanleiding tot componeeren; hij verstrekt hem de gegevens, opent muzikale perspectieven; maar de verklanking der woorden is geen “Selbst-zweck”. — *Vondels vaart* is den meesten wel bekend – al is het geruimen tijd niet uitgevoerd. Een werk van zeldzaam-groote qualiteiten, dat door de schitterend-kleurige instrumentatie en warme melodiek ons boeit. Maar waarin we toch ook veel betreuren. Eerstens de groote lengte. Geboden door een tekst, die ons te weinig zegt. Dan de sterke Wagner-invloed, die prikkelt bij een talent als Diepenbrock. Waarom zich toch niet aan de macht van dien titan onttrokken. In melodie-vorming, in instrumentatie, in stembehandeling, in alles dringt het door. En dan ook, de zangpartij, die zoo prachtig begint, verslapt, terwijl de orkest-begeleiding voortdurend in climax toeneemt. We voelen wel de wisselwerking tusschen de muziek en de tekst-voorstelling, maar geen organisch verband tusschen muziek en wóórd. Verwonderlijk toch, dat Diepenbrock nimmer ons uitsluitend orkestwerk, desnoods met “programma”, gaf, maar altijd zich tot den zang aangetrokken gevoelde! — Ondanks al die aanmerkingen, is *Vondels vaart* een zeldzaam-mooi, door en door modern werk. Ook gisteren heeft het, ondanks de moeilijkheid van geheel-begrijpen, grooten indruk op het publiek gemaakt, dat Diepenbrock 'n hartelijke ovatie bracht. Maar dien indruk dankte het vooral aan de uitvoering. Jan Reder heeft met klankvolle stem, heldere dictie en liefdevol indringen in de bedoelingen, de zware partij, die groot uithoudingsvermogen eischt, gezongen. En als niet alles altijd tot ons doordrong, lag dat meer aan den componist dan aan den zanger. En het orkest, onder Mengelberg's geestdriftige leiding, bracht al de klankschoonheden der partituur tot ons. Jammer dat al Diepenbrock's werken zijn in “tempo ordinario” en zonder uitgesproken rythme. Dat geeft er iets vermoeiends aan. En, hoezeer het rythme in vlam zet, bleek, toen besloten werd met 'n gloeiende vertolking van den “Walkürenritt”. Mengelberg in zijn virtuose, hoekige, streng-rhythmische armbewegingen te zien, was een genot. En geestdriftig was de jubel ten slotte. Waarlijk, Wagner is een grootsch voorbeeld!

Het Nieuws van den Dag (K.), 16 april 1909:

Jan Reder's vertolking der Mephisto-partij in *La Damnation de Faust*, onder Ed. Colonne, in December jl., zal den Amsterdamschen leden van Toonkunst nog wel in 't geheugen liggen. Ditmaal droeg hij voor: Recitatief en Aria uit *Iphigénie en Aulide*, van Gluck, *Recueillement* van Diepenbrock en *Vondels vaart naar Agrippine*, van denzelfde. De heer Reder bezit een fraaie bariton-stem, die in alle registers beschaafd en sonoor klinkt. Ik vind het echter jammer, dat hij zoo sterk vibreert. De intonatie was soms haast niet te definieeren. Een matig vibrato kan op zijn tijd van groote werking zijn; voortdurende beving geeft aan de voordracht iets weekelijks, onbestemds, dat niet gunstig werkt en de contrasten in de uitdrukking vermindert. Zoo scheen mij in Gluck de vertolking wel een beetje te veel eender van kleur. — Te loven valt daarentegen zijn duidelijke uitspraak en ook zijn adembeheersching. De beide werken van Diepenbrock kunnen minder goed als maatstaf voor de veelzijdigheid van uitdrukking van den zanger dienen, wijl daarin voortdurend de uiterste krachtsinspanning van hem gevraagd wordt, wil hij zich tegenover de orkestmassa verstaanbaar maken. — Wat Diepenbrock met zijn muzikale behandeling van Baudelaire's sonnet en Alberdingk Thijm's gedicht eigenlijk bedoelt is mij na dit eerste hooren nog vrij duister. Hoewel een groote rijkdom van moderne orchestrale kleuren is aangewend, heb ik een bepaald verband tusschen tekst en muziek niet kunnen ontdekken. En voor z.g. “absolute muziek” kunnen zijn beide werken, waarin noch een duidelijke vorm, noch scherp omschreven motieven aanwezig zijn, toch ook niet doorgaan. En wat nog aan motieffragmenten voor den dag kwam stond wel een beetje erg onder den invloed van Wagner's genie. *Tannhäuser, Tristan, Meistersinger, Walküre, Parsifal* kwamen mij beurtelings voor den geest. En nu begrijp ik wel, dat het voor den tegenwoordigen componist niet gemakkelijk is om zich van een reuzengenie als Wagner geheel los te maken, maar men mag dan toch ook van hem verlangen, dat hij, zóó toegerust, naar een even scherpe karakteriseering tracht als de Bayreuther meester wist te bereiken. Ook is de “Vaart naar Agrippine” niet van langdradigheid vrij te pleiten. Twintig minuten gemoduleer door alle toonsoorten in bijna uitsluitend langzame tempi, dat is te veel.

Nieuwe Rotterdamse Courant ([H.L. Berckenhoff]), 16 april 1909:

Toen volgde de door Richard Wagner van een slot voorziene en wat meer zegt in haar juist karakter herstelde ouverture van Gluck's opera *Iphigénie* en een aria uit hetzelfde werk, gezongen door onzen Parijschen landgenoot Jan Reder. Mooi sonore stem, maar de tonen staan niet vast, waaronder de dictie natuurlijk lijdt. — En op deze voordracht kwam nog een zangsolo van denzelfden met orkest: *Recueillement*, tekst van Baudelaire, muziek van Diepenbrock, als alle compositie voor orkest van Diepenbrock breed symphonisch behandeld en een zeer ingespannen aandacht van den hoorder vergend. — Zoo had het wel toegekund. Maar het meest substantieele kwam toen pas, namelijk *Vondels vaart naar Agrippine* voor bariton-solo en orkest, ook door Diepenbrock. Men herinnert zich, want het werk is hier meer uitgevoerd, dat de componist tot dit werk geïnspireerd is door een gedicht van Alberdingk-Thijm, waarin deze Vondel zijne reize naar zijn geboorteplaats Keulen laat verhalen. Diepenbrock verklankt met zijn muziek wat Thijm's verzen in hem voor beelden doen rijzen en gebruikt den gezongen tekst als ter verklaring van zijn breed opgezette symphonie, die met groote klankweelde de gevoelens van den dichter begeleidt en uitspint tot schilderijen, die in eigen overpeinzingen van Thijms gedicht haar oorsprong vinden. — Een symphonie noemde ik Diepenbrocks compositie, maar in één sats doorgecomponeerd en zonder de sterke contrasten van de symphonie in haar geijkten vorm. Wel toont Diepenbrock zich een meester in de chromatisch polyphone orkestbehandeling en weet hij zijn toonschildering tot groote stijgingen op te voeren, maar het karakter der muziek is toch eenvormig en zonder scherpe plastiek te aanhoudend polyphonisch en

chromatisch. Dit maakt dat om dit werk naar zijn waarde te genieten, van den hoorder een frissche geest verlangd wordt en het ons eene vergissing schijnt de uitvoering ervan te plaatsen aan het einde van een reeds tamelijk bezwaard programma.

De Tijd (L. [= F.M. Lurasco]), 16 april 1909:

Over de werken van Diepenbrock behoeft thans niet te worden gesproken, zij zijn hier genoegzaam bekend.

Weekblad voor Muziek (K.[arel] d. J[ong]), 17 april 1909:

De bariton Jan Reder, die onlangs in de *Damnation* onder Colonne medewerkte, zong een recitatief en aria uit *Iphigénie en Aulide* van Gluck. Deze zanger heeft een warm getimbreerd geluid en zegt zeer duidelijk; zijn vibrato is mij echter wel een beetje hinderlijk. In twee composities van Diepenbrock: *Recueillement* (Baudelaire) en *Vondels vaart naar Agrippine* (Alberdingk Thijm) hoorde ik niet veel van hem; zooveel te meer echter van hoornen, trompetten, harp, solo-viool, -cello en -alt en zoo meer. Ik heb veel respect voor het talent van Diepenbrock, maar in hoeverre zijn muziek verband houdt met de teksten, heb ik dezen avond niet kunnen ontdekken.”

Weekblad voor Muziek (K.d.J. [= Karel de Jong]), 1 mei 1909:

Het muziekleven hier ter stede heeft van 16-23 April in het teken van Wagner gestaan. Zelfs mocht het Abonnementsconcert van 15 April ten deele als een soort van vooravond gelden. Toen toch werd de “Walkürenritt” als slotnummer gegeven en ook de voorafgegane *Vondels vaart naar Agrippine* bracht den hoorders in herinnering hoe Wagners geweldig genie zijn stempel op den geest van vele talentvolle jongere componisten heeft gedrukt. Wat den arbeid van onzen begaafden stadgenoot Diepenbrock betreft: reeds verleden jaar maakte ik eenige opmerkingen in dien zien [sic] naar aanleiding van een uitvoering der *Hymne aan Rembrandt* en misschien zullen sommige lezers van het *Weekblad voor Muziek* zich nog een artikel herinneren waarin een felle oppositie tegen mijne beweringen gevoerd werd. Destijds heb ik dat artikel, als zijnde buiten mijn voorkennis geplaatst, onbeantwoord gelaten; trouwens ieder is vrij in zijn opvattingen omtrent de waarde van een kunstwerk, al wil mij de bewering van den schrijver van dat artikel, dat men de persoon van een in zijn tijd onbegrepen kunstenaar niet treffender, niet genialer muzikaal karakteriseeren kan, dan door muziek, die men ook niet begrijpt, nog steeds niet plausibel voorkomen. Ik zou er dan ook nu niet op terug gekomen zijn, indien niet de muziek bij Alberdingk Thijms gedicht soortgelijke gewaarwordingen bij mij had gewekt als indertijd de *Rembrandthymne* en dit niet alleen bij mij, in welk geval het aan mijn persoonlijk onverstand voor Diepenbrocks muze te wijten kon zijn, maar bij meerderen die op muzikaal gebied autoriteiten bezitten, en die zich in dien geest uitlieten. Zij als ik vinden het jammer, dat Diepenbrock zijn groot talent in zijn laatste werken zoo achter vreemden invloed schuil doet gaan. Moge hij ons spoedig weer iets schenken dat even algemeene bewondering verwerft als aan zijn *Te Deum* ten deel viel, een werk, dat zóó eenstemmig geroemd wordt, dat men hieruit alleen het besluit mag trekken dat D. een componist van beteekenis is, die het vermogen heeft zelfstandig zijn weg te gaan.

21 nov 1914 Mathijs Vermeulen schrijft over *Vondels vaart naar Agrippine* n.a.v. de *Gijsbrecht*-uitvoering van 20 november 1914 in *De Tijd* het volgende:

Ik heb me reeds dikwijls afgevraagd of eene omduiding onzer zestiende-eeuwsche muziek en tonaliteit, gelijk de Fransche meesters b.v. dit deden met de kunst van Couperin, bij ons onmogelijk zou zijn, zonder in archaïsmen te vervallen. Men kan het bij *Gysbreght* echter in den meest volmaaktten vorm terug vinden, en ik betreur zelfs, dat Diepenbrock de accenten der eerste rei nooit weer opgenomen heeft in zijn latere composities, *Vondels vaart naar Agrippine* uitgezonderd.

11 jul 1915 Uitvoering van *Vondels vaart naar Agrippine* in het Concertgebouw te Amsterdam door Jac. Ph. Caro met begeleiding van het Concertgebouw-Orkest onder leiding van Evert Cornelis als onderdeel van het 16e historische concert. Op het programma staan: *Concertouverture* van Jan Fekkes, *Groet uit de verte* van Joh. Verhulst, *Vondels vaart*, *Javaansche Rhapsodie* van Dirk Schäfer, *Cyrano de Bergerac* van Joh. Wagenaar en de *Piet-Hein-Rhapsodie* van Peter van Anrooy.

Nieuwe Rotterdamsche Courant ([S.A.M. Bottenheim]), 12 juli 1915:

Alfons Diepenbrock was in dit concert vertegenwoordigd door zijn balladistische *Vondels vaart naar Agrippine*, dat in den baryton Jac. Ph. Caro een zeer goeden vertolker vond. Het werk, dat wij in langen tijd niet gehoord hadden, leek ons eenigszins gewijzigd te zijn ten aanzien van het orkestrale gedeelte. Het maakte veel indruk niet het minst door het fraaie coloriet der instrumentale bewerking. [...] Eindelijk zij vermeld, dat Zweers, Diepenbrock en Schäfer in de zaal aanwezig waren en allen gehuldigd werden.

De Tijd (v.d.B. [= Theo van der Bijl]), 16 juli 1915:

Het zwaartepunt van den eersten avond vormden *Zweers' Voorspelen van Gysbreght van Aemstel* en *Vondels vaart naar Agrippine* van Diepenbrock, twee zeer verschillende stijlen, die beide op hun wijze Amsterdam vierden. Opmerkelijk was Diepenbrock's lichte instrumentatie, die aan zijn *Gysbreght*-muziek herinnerde.

De Amsterdammer (Sem Dresden), 18 juli 1915:

Diepenbrock [was vertegenwoordigd] met *Vondels vaart naar Agrippine*. Ook dit werd vaker gegeven; de componist heeft echter het werk eene verjonging laten ondergaan door niet alleen hier en daar te bekorten, maar ook de instrumentatie geheel te wijzigen. Ik kan hier geen vergelijkingen maken omdat ik niet in de gelegenheid ben geweest vorige uitvoeringen bij te wonen, en weet dus ook niet of het oorspronkelijke de voorkeur verdient. In elk geval vertoont het werk zooals het ons thans geboden wordt een groote eenheid van stijl: de instrumentatie vereenigt zich bij uitstek met het geheele melos en de totale conceptie. — Welk een bijzondere instrumentatiekunst is die van Diepenbrock, en hoe eigenaardig was het, op dien Hollandschen avond de verschillende orkestrale kleuren met elkaar te vergelijken! Zweers, die met het zéér groote orkest een bijzonder klankeffect

bereikt door het groote getal houten blaasinstrumenten, Wagenaar, Schäfer, v. Anrooy, die het moderne altijd goed-klinkende orkest prefereeren en Diepenbrock, die met groote verfijning de kleur van elk instrument afzonderlijk voelt en in een uiterst gevoelige, doorzichtige samenvoeging dier tinten de meest bijzondere schakeeringen uit het orkest weet te extraheeren. — De heer Caro, die voor het eerst als solist bij het Concertgebouw-orkest optrad, had een zeer zware taak te vervullen. De rhytmiek die uiterst soepel gehouden moet worden, de ligging der zangstem, de wisselende stemmingen van het gedicht, zij bieden alle even groote moeilijkheden en de zanger komt alle lof toe voor zijne praestatie. Ik hoop hem nog vaak in die omgeving te hooren.

9 apr 1916 Uitvoering van de Suite uit de muziek bij *Marsyas*, *Vondels vaart naar Agrippine* en *Voorspel*, *Simeons lofzang* en slotscène uit de muziek bij *Gysbreght van Aemstel* in het Concertgebouw te Amsterdam door het Concertgebouw-Orkest onder leiding van Diepenbrock. Solisten zijn Jacq. Ph. Caro en Jan Musch, benevens enige solo-zangeressen.

De Tijd (Theo v.d. B.[ijl]), 10 april 1916:

Men kon Zondag een zeldzame, innerlijke vreugde genieten en mijmeren over tradities, die ons lief zijn. Diepenbrock dirigeerde eigen werken: de *Marsyas*-muziek, *Vondels vaart naar Agrippine* en fragmenten uit de *Gysbreght*-compositie, en 't was verblijdend te zien, hoe 't publiek onzen grootsten toondichter heeft gehuldigd. Een dichter der innerlijkheid, die de geheimste zeggingen van zijn muzikale vibraties verklankt met een bezonkenheid, welke doet denken aan den *Imitatio Christi*; die nauwkeurig en met fijn-besnaard gemoed zijn effecten schat en daarom nog in zijn walstempi uit de *Marsyas*-suite van een ideale hoogte zijn kunst blijft bezien. — Na deze muziek kwamen we in een zuiver oud-Amsterdamsche en Roomsche-Amsterdamsche sfeer, waarin we ons zoo behagelijk gevoelden als het volk, dat Jörgensen schetst, wanneer het de zuivere schoonheid geniet gelijk kinderen, die in het ouderhuis zich voeden met het brood en de melk. In *Vondels vaart naar Agrippine* leeft Vondel's traditie over den fijnen Thijm door Diepenbrock's muziek rechtstreeks naar ons door en met stillen weemoed vragen we ons af of die sterke, sobere schoonheidszin zal blijven leven in ons Roomsche Amsterdam... [...] De bariton Jac. Caro zong *Vondels vaart naar Agrippine* en [het] was een schoone, gave praestatie van den zanger, die over zijn geheele stemuitgestrektheid een nobel timbre bezit. [...] 't Was een bijzondere middag: onze eigen grootste componist, die op 't podium zijn werken zóó dirigeerde, dat zijn gebaar onmiddellijk uit zijn innerlijke ontroering voortsproot, Mengelberg en Cornelis onder de toehoorders in de zaal, bloemen voor Diepenbrock en een hartelijke, gulle houding van 't publiek.

Algemeen Handelsblad (H.R. [= Herman Rutters]), 10 april 1916:

Van de drie werken, die het Diepenbrock-programma vormden, is feitelijk slechts één voor de concertzaal gedacht en geschreven: *Vondels vaart naar Agrippine*. De muziek uit Verhagen's mythische comédie *Marsyas, of de betooverde bron* en die bij *Vondels Gysbreght van Aemstel* is van de scène losgemaakt en ik kan niet zeggen, dat men door die – nog wel fragmentarische overplanting in de zaal, er een zuiveren indruk van krijgt. [...] Het vele uitnemende, dat het Concertgebouw-orkest presteerde, pleit daarom te meer voor de voortreffelijkheid van het ensemble; wèl moet de techniek der eenheid hoog-ontwikkeld zijn, wanneer het samenspel goed blijft, ook al is de leiding niet voortdurend zeker. Caro maakte met de voordracht van

Vondels vaart naar Agrippine en van de Gozewijn-rei een uitstekenden indruk, al blijft het jammer dat zijn eenigszins slappe uitspraak den prachtigen klank van zijn stem afbreuk doet. Het dameskoor in die rei liet ook niets te wenschen, en dat subliem fragment vormde met het voorspel tot de derde acte van *Marsyas* wel het mooiste wat dit concert ons gaf; in die stukken toont Diepenbrock door het concise der compositie zich op zijn best. — Er was veel en hartelijk succes voor den componist-dirigent en zijne medewerkenden; Diepenbrock kreeg twee kransen.

Het Nieuws van den Dag (niet gesigineerd), 10 april 1916:

In de matinée van gisteren drie werken van Alfons Diepenbrock, die onder persoonlijke leiding van den componist werden uitgevoerd. [...] *Vondels vaart naar Agrippine* voor bariton en orkest dateert zonder twijfel uit een tijd dat Diepenbrock sterk onder den invloed van Wagner stond. Op Jacq. Caro rustte de moeilijke taak den zonderlinge tekst van J.A. Alberdingk Thijm te zingen in den geest van een Wotan of een Hans Sachs. Laat ons zeggen dat hij het deed op zeer te waardeeren wijze. [...] Dankbaarder voor hem was de Rei van Gozewijn met de nonnen die hij, hierbij ondersteund door eenige niet genoemde solo-zangeressen, met zijn mooi geluid goed gevoeld voordroeg. [...] Diepenbrock kan met groot genoegen op den middag terugzien. Zijne werken zijn, als gezegd, mooi vertolkt en het talrijke publiek heeft ze warm ontvangen.

Nieuwe Rotterdamse Courant ([S.A.M. Bottenheim]), 10 april 1916:

Het is alweer eenige jaren geleden, sedert Alfons Diepenbrock een abonnements concert geleid heeft. Vandaar, dat men de gelegenheid, die onzen toondichter hedenmiddag geboden is, om opnieuw een aantal zijner werken door het Concertgebouworkest onder zijne leiding ten gehoor te doen brengen, moet toejuichen. — Wie intusschen iets nieuws verwacht had, is bedrogen uitgekomen; want de samenstelling van het programma bestond uit louter bekende werken, van welke er een, de *Marsyas*-suite, bijna een repertoire-stuk is geworden. [...] Zeer zeker heeft de toondichter aanspraak op bewondering voor de wijze, waarop hij de veelomvattende taak heeft opgevat en voor het talent, waarmede hij haar ten einde gebracht heeft. Tot geestdrift vermag het geheel echter niet op te voeren, omdat deze kunst die geestdrift inzichzelf schijnt te missen. — Niet alzo is dit het geval geweest in het tweede nummer van het programma in *Vondels vaart naar Agrippine*, voor baryton en orkest, een heerlijke zang van J.A. Alberdingk Thijm, een gedicht, dat geheel ademt de sfeer, waarin onze toondichter getogen is en waartoe hij zich intuïtief aangetrokken moest gevoelen. De majestueuze pracht van Vondel, de zeventiende-eeuwsche glans der taal, zooals een Alberdingk Thijm die vermocht te beheerschen, met alle fantastische visie en goddelijke extase, die in het gedicht gelegd zijn, zijn bij deze muzikale adoptie tot uiting gekomen. Deze kunst is een fanatiek gebeuren, aan welks meesleepende werking, niettegenstaande de ook al niet altoos oorspronkelijke technische behandeling van het geheel, men zich moeilijk kan ontworstelen. Hier, zouden wij zeggen, vertoont zich Diepenbrock in al zijn grootheid en luister. Dezelfde extase heeft zich eveneens van den kunstenaar meester gemaakt, toen hij zijn *Gysbrecht*-muziek concipieerde, ofschoon die ook in de concertzaal nu en dan iets onbevredigends heeft. Intusschen reikt onze erkentelijkheid verder dan een simpel woord van dank aan den baryton Jac. Ph. Caro, die *Vondels vaart naar Agrippine* en den zang van Simeon uit den *Gysbrecht* met zachte expressie heeft voorgedragen, [...]. — Het publiek heeft Diepenbrock en de verschillende executanten telkenmale gehuldigd. Den toondichter vielen een tweetal kransen ten deel.

Caecilia (J.W.K.[ersbergen]), april 1916:

Het namiddagconcert van Zondag 9 April was geheel aan werken van Alfons Diepenbrock gewijd. Onder persoonlijke leiding van den componist werden daar ten gehoor gebracht: suite uit de muziek voor *Marsyas, of de betooverde bron* voor orkest, *Vondels vaart naar Agrippine* voor baryton en orkest en *Muziek bij Vondels Gijsbrecht van Aemstel* voor solo, kleinkoor, declamatie en orkest. — Zoowel de muziek voor de mythische comédie van Balthazar Verhagen als die voor Vondel's treurspel heeft een zuiver illustreerend karakter. [...] Meer zuiver-muzikaal genot schonk uiteraard *Vondels vaart naar Agrippine*, door Jacq Caro verdienstelijk gezongen. In dit werk gebruikt Diepenbrock het gewone moderne orkest en hoewel misschien wat al te veel viel te bespeuren dat Diepenbrock het schreef in een tijd toen hij sterk onder den invloed van Wagner stond, het was toch een genot hem in zijne rijke instrumentatie te volgen. In één opzicht is Diepenbrock's persoonlijke leiding aan de vertolking zijner werken ten goede gekomen. Niemand zal n.l. beter dan hij het vrije, declamatorische tempo weten aan te geven, dat zijne composities zoo zeer behoeven. De vraag is echter geoorloofd of er in ander opzicht van een meer geroutineerden dirigent niet meer kracht zou uitgegaan zijn. Zooals het bij componisten wel meer gaat, Diepenbrock had blijkbaar zijn eigen werken niet zoo vast meer in het hoofd en dientengevolge moest hij nog al eens vaak een blik slaan in de partituur. Over de ontvangst zijner werken zal Diepenbrock tevreden zijn geweest. De zaal was vol en het publiek toonde herhaaldelijk een groot enthousiasme.